

Mjenica

- **I POJAM I FUNKCIJE MJENICE**

- **1. Pojam mjenice**

- Savremeni zakoni o hartijama od vrijednosti ili mjenici obično ne daju definiciju mjenice, nego umjesto toga, sadrže odredbe o tome koje sastojke mora imati isprava da bi se smatrala mjenicom, kao i druge uslove koje isprava mora da ispunjava. Na osnovu zakonskih rješenja može se konstruisati i odrediti pojam mjenice. Mjenica je, u modernom pravu, hartija od vrijednosti kojom jedno lice daje bezuslovno obećanje da će isplatiti određenu svotu novca samo ili kojom izdaje bezuslovan nalog drugom licu da ono, u određeno vrijeme i na određenom mjestu, isplati određenu (upisanu) svotu novca licu naznačenom na toj hartiji ili isplati trećem licu za koje ono to naredi. Ovakvo određenje mjenice odgovara kontinentalnim pravnim sistemima. Kao i svaka hartija od vrijednosti, i mjenica je pisana isprava izdata u zakonom propisanoj formi. Mora biti pismeno sačinjena jer je strogo formalna isprava čiju sadržinu određuje zakon.
- Iz navedene sintetičke definicije mjenice proizlazi sljedeće. Izdavalac može uzeti na sebe obavezu da sam isplati mjeničnu svotu u kom slučaju daje bezuslovno obećanje i tada se radi o sopstvenoj (vlastitoj, solo) mjenici. Isto tako, izdavalac mjenice može dati bezuslovan nalog drugom licu da ono isplati mjeničnu svotu kada se govori o trasiranoj (vučenoj, trata) mjenici. Osnovno razlikovanje mjenica je, kao što se vidi, prema tome ko plaća mjeničnu svotu sam izdavalac ili drugo lice, po naređenju izdavaoca. I to su osnovne vrste mjenice. Postoje i druge vrste: bjanko, kreditna, cirkulaciona, komisiona, rekta i dr..

- Pojmovno određenje mjenice jasno pokazuje da se radi o jednostranoj izjavi volje izdavaoca i pisanoj ispravi u koju je inkorporirano (utjelovljeno, utisnuto) određeno obligaciono pravo (potraživanje). To pravo se odnosi na isplatu mjenične svote koja je naznačena (upisana) na samoj mjenici. Kako se radi o obligacionom odnosu (jednostranom pravnom poslu), nasuprot prava stoji obaveza (izdavaoca ili drugog lica) na isplatu mjenične sume. Pravne teorije koje su izložene ranije vrijede i za mjenicu. Može se reći da su one nastale, prvenstveno, radi objašnjenja momenta nastanka mjenično-pravne obaveze. Razlog leži u činjenici što je mjenica već odavno postala hartija - model za druge vrijednosne papire, posebno obligacione.
- Mjenično pravo je skup pravnih pravila kojima se regulišu mjenični poslovi i odnosi lica koja te poslove obavljaju. U nacionalnim pravima najznačajniji izvor jeste zakon. U našem pravu osnovni izvori su Zakon o mjenici (ZM) i Zakon o obligacionim odnosima (ZOO). U ranom srednjem vijeku, kada se mjenica i pojavila, isključivi pravni izvor bili su trgovački običaji. U materiji mjeničnog prava izvršena je unifikacija pravila na međunarodnom planu.

- **2. Ekonomske funkcije mjenice**

- Mjenica spada među najinteresantnije hartije od vrijednosti, pa je njen značaj u unutrašnjem i međunarodnom prometu izuzetan. Zahvaljujući njenim osobinama, a posebno prenosivosti (negocijabilnosti), mjenica može zadovoljiti mnoge ekonomske ciljeve. Zadržaćemo se ukratko na njenim ekonomskim funkcijama jer se opširnije uči u ekonomskim disciplinama koje se bave finansijskim tržištima.
- Tradicionalno, mjenica služi kao sredstvo plaćanja na području platnog prometa jer se pomoću nje vrši doznaka novca, bezgotovinsko plaćanje. U unutrašnjem prometu danas ju je, u dobroj mjeri, zamijenio ček. Međutim, u međunarodnom prometu inostrana mjenica predstavlja oblik deviznog plaćanja. U modernom prometu mjenica se rjeđe pojavljuje kao sredstvo jednog plaćanja (gašenja jedne obaveze), nego zahvaljujući svojoj negocijabilnosti putem indosamenta, ona omogućava gašenje niza obaveza.
- Danas je prisutnija uloga mjenice kao kreditnog sredstva kod osiguranja potraživanja ili odobravanja kratkoročnog kredita. Kod robnih kredita, kupac akceptira mjenicu do visine kredita, koju je na njega prodavac (davalac kredita) vukao i tako davalac kredita stiče mogućnost vođenja mjeničnog spora (ograničenost prigovora, kratki rokovi). Sigurnost je još veća ako je mjenica snabdjevena potpisima i drugih lica. Pored toga, mjenični povjerilac može eskontovati svoje nedospjelo mjenično potraživanje kod banke i tako dobiti prije gotov novac (umanjen za iznos kamate od dana eskontovanja do dospelosti mjenice). Banka tako vrši kratkoročna ulaganja kapitala koja su obezbijeđena mjenicom. Banka kasnije može reeskontovati mjenicu i time zaraditi (razlika između eskontne i reeskontne kamatne stope - reeskontna redovno niža, a i obračunava se za kraći period). Kao što se vidi, mjenicom je vršeno mobilizovanje kapitala (kredita) kroz eskontni kredit. Osim ovoga, mjenica je mogla da se upotrijebi kao zaloga (mjenični lombard).

- Mjenica se može koristiti i kod čistih finansijskih transakcija kreditnog karaktera (finansijska ili kreditna mjenica). Najčešće se radi o akceptnom kreditu. Umjesto da banka svome klijentu dadne kredit, ona to obezbjeđuje kod drugih poslovnih subjekata, putem svoje bankovne veze, s tim što akceptira tako izdatu mjenicu (akceptni kredit). Inače, bankarski akcept se koristi i kod plaćanja izvozno-uvoznih poslova po osnovu neopozivog dokumentarnog akreditiva.
- Već je rečeno da mjenica služi i kao sredstvo obezbjeđenja tražbine, bilo kao mjenični lombard ili jemstvo. Isključivo kao sredstvo obezbjeđenja služi kod kreditnih potraživanja (osiguranje kredita), kao bjanko akceptirana mjenica. Može služiti i u svrhu polaganja kaucije (kauciona mjenica), a izdaje se kao bjanko, akceptirana i rekta mjenica.
- I na kraju, mjenica predstavlja sredstvo kratkoročnog ulaganja novčanog kapitala. Kupovina nedospjelih mjeničnih potraživanja je česta pojava u tržišnim ekonomijama gdje se zarada ogleda u eskontu. Iako je mjenica individualni (pojedinačni) papir od vrijednosti, ona spada u grupu berzanskih hartija i zajedno sa obveznicom predstavlja značajan izvor finansiranja poslovnih subjekata.
- Trasirana (vučena, trata) mjenica je u daleko većoj upotrebi pa će biti i detaljnije obrađena u narednim izlaganjima koja se odnose na sastojke (bitne i nebitne) te mjeničnopravne radnje.

- **II SASTOJCI (ELEMENTI) MJENICE**

- **1. Teorija omisije**

- Mjenica je pismena isprava koja ima određen sadržaj kao i svaka hartija od vrijednosti. U pogledu vremena kad pojedini elementi treba da budu uneseni u ispravu, da bi ona imala karakter mjenice, postoje različite teorije. Prema starijoj teoriji, teoriji jedinstvene radnje (unitu actu), svi elementi moraju postojati, biti uneseni, u času stvaranja mjenice. U protivnom, isprava nema obilježja mjenice. Svi podaci (elementi) unose se istovremeno, jednim rukopisom i mastilom. Ovakvo shvatanje ne odgovara potrebama savremenog prometa.
- Moderna teorija o mjenici (teorija omisije, propuštanja) stvorena je prema potrebama trgovačkog prometa i bankarske tehnike. Inače, bankarska tehnika, pored zakonskih i drugih pravila, ima veliki uticaj na način vršenja “tradicionalnih finansijskih usluga” u koje spadaju i poslovi vezani za mjenicu. Cilj teorije omisije jeste da se omogući potrebni elasticitet u mjeničnom saobraćaju uz očuvanje pravne sigurnosti. Stoga ona dopušta da se svi mjenični elementi ne moraju unijeti u pismenu ispravu u času sastavljanja mjenice. Dopusšteno je, dakle, sukcesivno dopunjavanje (upisivanje) mjenice onim elementima koje je njen izdavalac propustio unijeti prilikom izdavanja. Radi očuvanja pravne sigurnosti teorija omisije ističe dva momenta: prvi, svi sastojci mjenice koje zakon zahtijeva moraju biti uneseni u ispravu u momentu podnošenja mjenice na isplatu, i drugi, postoji pravna pretpostavka da je izdavalac ovlastio svakog savjesnog imaooca mjenice da upiše u ispravu neki od elemenata koji nedostaje, a po zakonu mora postojati. U momentu predaje mjenice, koja se daje kao sredstvo obezbjeđenja za buduća potraživanja, nije uvijek moguće precizno odrediti sve elemente (mjeničnu svotu, rok dospelosti i dr.). Obaveza je imaooca mjenice da ispuni potrebne sastojke najkasnije u momentu podnošenja isprave na plaćanje, saglasno ugovoru sa izdavaocem, u protivnom, neće biti savjestan. Teorija omisije dala je mogućnost postojanja bjanko (blanko, bjelice) mjenice koja se dosta koristi u trgovačkim i finansijskim transakcijama. Zakon o mjenici prihvata teoriju omisije.

- **2. Bitni sastojci (elementi)**

- **2.1. Uopšte o bitnim elementima mjenice**

- Trasirana (vučena, trata) mjenica sadrži sljedeće bitne elemente (ZM, čl. 3):

- a) označenje u slogu isprave da je to mjenica;
- b) безусловan nalog da se isplati određena svota novca;
- c) ime, odnosno naziv, firma onoga koji treba da plati (trasat);
- d) označenje kad treba da plati (dospjelost);
- e) mjesto gdje treba platiti;
- f) ime, odnosno naziv, firma onoga kome treba platiti, ili po čijoj naredbi treba platiti (remitent).
- g) dan i mjesto izdavanja mjenice i
- h) potpis onoga ko je izdao mjenicu (trasant).
- U pravnoj teoriji, neki autori dijele bitne elemente mjenice na opšte, personalne, geografske i kalendarske. Opšti su naziv da je to mjenica i nalog za isplatu; personalni su ime trasata, ime remitenta i potpis trasata; geografski su mjesto izdavanja i mjesto plaćanja mjenice; a u kalendarske elemente mjenice ubraja se datum izdavanja i rok dospelosti mjenice.

- **2.2. Oznaka u tekstu da je isprava mjenica**
- Naziv “mjenica” mora biti napisan u tekstu same isprave još u času kad se ta isprava izdaje, i to na jeziku na kojem je isprava izdata. Naziv “mjenica” potrebno je upisati da bi potpisnik i svaki onaj ko dobije ispravu u ruke znao šta potpisuje, odnosno o kakvoj se ispravi radi. Ako taj naziv ne bi bio upisan u ispravu, takva isprava ne bi se smatrala mjenicom. Mogla bi to biti obična građanskopravna obligacija.
- U praksi se, gotovo isključivo, upotrebljava mjenični blanket, koji izdaje država ili neka ovlaštena organizacija, i taj je blanket cio štampan na zvaničnom jeziku sa stalnim elementima, a za ono što je promjenljivo ostavljeno je prazno da se popuni. U stalne elemente koji su odštampani na mjeničnom blanketu spada i naziv “mjenica”. Naziv mora biti upisan u samom slogu, tekstu. Po našem zakonu, ne može biti upisan kao naslov. Razlog tome bi bio da se izbjegne falsifikovanje, pošto se nove riječi teže mogu unositi u tekst, a lakše u naslov. Ovaj element neophodan je u kontinentalnim pravima. Po anglosaksonskom pravu, mjenica je hartija po naredbi (bill on order) i nije nužno da u ispravi bude sadržan i naziv “mjenica”.

- **2.3. Bezuslovan nalog da se isplati određena svota novca**
- Ovaj elemenat sastoji se iz tri dijela: naloga za isplatu, bezuslovnosti toga naloga i oznake svote novca.
- Isplata mjenične svote ne može se ničim uslovljavati. Mjenica je hartija od vrijednosti koja u sebi utjelovljuje tražbinu na određeni iznos novca i, ako bi se za isplatu postavljao neki uslov, mogli bi se činiti prigovori o neispunjavanju uslova i time bi tražbina iz mjenice bila neizvjesna. Po anglosaksonskom pravu, naredba za isplatu, a samim tim i mjenična obaveza, može biti vezana za ispunjenje nekog uslova (“platite uz podnošenje tovarnog lista”). Ona se zove neoperativnom mjenicom.
- Pitanje je kako mora biti naznačena mjenična svota i mora li biti naznačena po vrsti i količini novca. Na prvom mjestu, naredba mora da glasi na sumu novca. Ne može biti potraživanja stvari. Vrsta novca treba da bude naznačena, ako to i nije učinjeno, pretpostavlja se da isplatu treba izvršiti u onoj vrsti novca koji ima zakonski tečaj u mjestu plaćanja. Što se tiče naznačenja količine novca, obično se navodi svota i brojem i slovima. Kod nas se iznos brojem piše desno gore izvan teksta, a slovima u tekstu mjenice. Nije svuda tako. Zakon ne određuje to mjesto i o tome važi običaj. U Engleskoj i u SAD, iznos brojevima piše se u gornjem lijevom uglu, u Francuskoj uz potpis trasanta.
- Pri upisivanju iznosa novca brojem i slovima može doći do neslaganja. Iznos može biti napisan i slovima i brojem više od jedanput. Zatim može biti neslaganja između svote napisane cifrom i slovima. U slučaju ovog nepodudaranja, zakon je dao pravila kako se sukob rješava (ZM čl. 8). Kod neslaganja svote napisane slovima i brojem - vrijedi svota napisana slovima. Ako je u mjenici naznačeno više različitih svota, bilo slovima, bilo brojevima - važi najmanja svota. Ako je u mjenici ispisano više različitih svota i slovima i brojevima - tada važi ona najmanja svota koja je napisana slovima. Neke zemlje dozvoljavaju u mjenici i alternativno naznačenje valute (“platite 100 USD ili 1.600,00 KM”).

- **2.4. Ime trasata**

- Navođenje u mjenici imena onoga ko treba da plati (trasata) bitan je element, jer imalac mjenice valja da zna ko treba da mu isplati mjeničnu svotu, da zna ko mu je dužnik. Kod vučene mjenice ime trasata mora biti navedeno u mjenici i obično stoji u donjem lijevom uglu.
- Na mjenici može biti navedeno više trasata. Da li ovu ulogu mogu imati kumulativno ili alternativno - zakon izričito ne govori. Teorija prihvata oba rješenja. Mjenica sa više trasata nije rijetka pojava u međunarodnom mjeničnom saobraćaju. Dešava se da neko ima u inostranstvu dvije ili više banaka koje plaćaju za njega. Kad takvo lice kao izdavalac mjenice ne zna sigurno ima li pokrića kod neke banke, ili ne zna kod koje mu je banke veće pokriće, ili kad kod jedne banke nema dovoljno pokrića, vući će mjenicu na obje banke kao trasate. To može biti alternativno, a može i kumulativno. Ako se mjenica vuče kumulativno, banka kojoj se imalac mjenice obrati prihvatiće mjenicu do iznosa pokrića, a za ostatak će se imalac mjenice obratiti drugoj banci. Kad takva firma ne zna sigurno ima li uopšte, ili ima li kod banke dovoljno sredstava koja mu služe kao pokriće, vući će mjenicu alternativno na obje banke. Inače, trasat može biti svako lice koje po propisima građanskog prava, može primati obaveze, dakle, svako poslovno sposobno lice.

- **2.5. Ime remitenta**

- Ime, odnosno naziv povjerioca, lica kome treba isplatiti mjeničnu svotu, mora biti navedeno u mjenici. Na istoj mjenici može biti navedeno više remitenata i to kumulativno ili alternativno. Takvo označavanje ne unosi u mjenični odnos nikakvu neizvjesnost. Ako su remitenti navedeni alternativno, isplatiće je dužnik onome ko mu mjenicu podnese na isplatu. Ako su remitenti označeni kumulativno, onda bi svoja mjenična prava mogli ostvarivati, smatramo, samo zajednički, pa bi i isplatu mogli tražiti svi zajedno. Međusobni odnos takvih remitenata je građanskopravne prirode i, po pravilu, bio bi određen njihovim međusobnim sporazumom.
- U kontinentalnom zakonodavstvu, pa i u našem, za razliku od anglosaksonskog, mjenica nije hartija na donosioca i zato remitent mora biti naveden u mjeničnom pismenu. Remitent može biti fizičko i pravno lice. Prilikom upisivanja imena remitenta, uz ime, odnosno uz naziv pravnog lica, nije neophodno stavljati bližu adresu, zanimanje, vrstu poslovanja i sl, ali bi trebalo to učiniti. Iako to zakon ne traži, adresa je ipak potrebna, jer ako je mjenica prenošena, a dođe do protesta ili tužbe, valjaće se obraćati i remitentu, pošto je i on regresni dužnik.

- **2.6. Potpis izdavaoca mjenice (trasanta)**

- Kako je mjenica obligacija, sasvim je prirodno da na njoj mora biti potpis onoga ko je izdaje. Dužnik mora potpisati obavezu kada je već propisana pismena forma. U času izdavanja mjenice, trasant je jedini dužnik po toj mjenici i razumljivo je da je on mora i potpisati i time dati izjavu da preuzima mjeničnu obavezu.
- Pošto se trasant potpisom obavezuje, mora imati poslovnu sposobnost u času izdavanja mjenice, u momentu kad je potpisuje. Kad je trasant pravno lice, pored potpisa ovlašćenih lica na mjenici mora biti ispisana i firma, odnosno naziv pravnog lica. Po pravilu se stavlja štambilj. Mjenica mora biti potpisana onako kako je registrovano da se to pravno lice potpisuje.
- Na istoj mjenici može biti označeno i više lica za trasante (satrasanti). Po prirodi položaja trasantovog u mjenici, razumljivo je da satrasanti mogu biti samo zajednički (kumulativni) dužnici i da nema smisla da budu označeni alternativno. Svi su zajednički dužnici. Imalac mjenice može (u regresnom postupku) tražiti od svakog od njih isplatu cijelog mjeničnog iznosa, a može i od svih kao zajedničkih dužnika. Međusobni odnos satrasanata nije mjeničnopravne prirode, nego građanskopravne.

- **2.7. Označenje dospelosti**

- Dospelost je vrijeme kad se mjenica ima isplatiti, vrijeme kad mjenična svota dospjeva za isplatu. Rok dospelosti se mora naznačiti na mjenici, jer je to njen bitni sastojak. No ako se ne naznači, mjenica ipak važi, a zakonska je pretpostavka da je to mjenica po viđenju (ZM, čl. 4, st.2). Rok dospelosti ne može se odrediti van mjenice.
- Rok dospelosti kod mjenice može biti određen na jedan od ova četiri načina (ZM, čl. 34):
- a) Mjenica sa dospelošću na određeni dan, dnevna mjenica, kalendarska mjenica (Tagewechsel, lettre de change a jour fixe). Ova mjenica glasi: "1. juna 2002. god. platite..." Rok dospelosti je određen tačno datumom, fiksna je. Dopušteno je, umjesto fiksno određenog dana, dospelost označiti i uobičajenim izrazima koji pokazuju tačno o kom se danu radi. To su: "početkom mjeseca" ili "primo", "polovinom mjeseca" ili "medio", "krajem mjeseca" ili "ultimo". To znači prvi dan u mjesecu, petnaesti dan u mjesecu i posljednji dan u mjesecu (ZM, čl. 38). Kada je mjenica plativa na određeni dan u mjestu u kome ne vrijede isti kalendar koji vrijedi u mjestu izdavanja, onda se smatra da je dan dospelosti po kalendaru koji vrijedi u mjestu plaćanja (ZM, čl.38, st.1).

- b) Mjenica na određeno vrijeme od izdanja (Dato wechsel, lettre de change a date). Dospjelost ovakve mjenice je određena protekom na mjenici naznačenog vremena od njenog izdanja. Ta mjenica glasi: “platite šest mjeseci od danas” ili “tri mjeseca a dato platite za ovu mjenicu...” ili “pola godine od izdanja ove mjenice platite...” Važno je naznačiti, ma kojim izrazom, da se plaća od dana izdanja mjenice, da ne bi došlo do zabune od kada treba računati protek roka. Moglo bi se, inače, kad to ne bi bilo naglašeno, uzeti da se vrijeme računa od dana podnošenja na akcept, odnosno na viđenje. Vrijeme se računa onako kako određuje građansko pravo (ZOO, čl. 77). Kada se mjenica plativa na određeno vrijeme od dana izdavanja trasira iz jednog mjesta na neko drugo mjesto i kad u tim mjestima ne vrijede isti kalendari, onda se dan izdavanja dovodi na dan koji mu odgovara u kalendaru koji vrijedi u mjestu plaćanja, pa se prema tome određuje dospjelost (ZM, čl.38, st.2).
- c) Mjenica po viđenju (Sichtwechsel, lettre de change a vue). Mjenica po viđenju dopijeva kad god se podnese na isplatu. Trasant je dužan isplatiti kad god mu je imalac podnese u okviru zakonom predviđenog roka.
- Mjenica po viđenju obično glasi: “po viđenju platite za ovu mjenicu...” ili “platite čim se ova mjenica podnese na isplatu” ili “pri podnošenju na isplatu platite...” ili “kad imalac ove mjenice zahtijeva platite...” i sl. Zakon ipak određuje krajnji rok u kome se mjenica po viđenju mora podnijeti na isplatu. To je godina dana od izdanja. Ovaj rok podnošenja na isplatu može trasant skratiti ili produžiti da traje duže od godinu dana. Može ga odrediti i svaki indosant, ali samo na kraće vrijeme od godine dana (ZM, čl. 35). Takva mjenica po viđenju kod koje je određen krajnji rok podnošenja na isplatu glasila bi: “platite po viđenju, a najdalje 20. juna 2002. godine” ili “platite po viđenju, ali ne prije deset mjeseci od danas...” Mjenice po viđenju ne moraju se podnositi na akcept, a po pravilu se i ne podnose. Trasant može odrediti da mjenica plativa po viđenju ne smije biti podnesena na isplatu prije naznačenog vremena. U takvom slučaju rok za podnošenje na naplatu počinje teći od tog vremena (ZM, čl. 35, st. 2).

- d) Mjenica na određeno vrijeme po viđenju (Nachsichwechsel, lettre de change de vue). Ova mjenica mora se najprije podnijeti trasatu na viđenje, pa pošto je on vidi i upiše na mjenici datum kad mu je podnesena na viđenje, i kada protekne na mjenici označeni rok, podnosi se na isplatu. Takva mjenica glasi: “tri mjeseca po viđenju platite...” i sl.
- Podnošenje na viđenje u stvari je podnošenje na akcept, tako da se vrijeme koje treba da protekne do dospelosti računa od dana kad trasat akceptira mjenicu i stavi datum akcepta. Ako prilikom podnošenja trasat nije stavio datum, kao i kad je odbio da akceptira takvu mjenicu, valja je podnijeti na protest, i rok se računa od dana podizanja protesta. Dakle, rok se računa bilo prema danu akcepta bilo prema danu protesta (ZM, čl. 36). Kada protest nije podignut, onda se u pogledu akceptiranja smatra da je nedatirani akcept stavljen posljednjeg dana roka predviđenog za podnošenje na akceptiranje (ZM, čl. 36, st. 2).
- Nije dopušteno navesti na mjenici dvije ili više dospelosti, pošto bi to stvaralo zabunu, kosilo bi se s načelom određenosti mjenice. Takve bi mjenice bile ništave (ZM, čl. 34). Ne važe ni mjenice sa kumulativnim ili alternativnim naznačenjem dospelosti. Mjenice sa naznačenjem krajnjeg roka plaćanja ne važe (“platite do 1. jula t.g.”). Ne važe ni sa nemogućim datumom (“platite 31. aprila”). U ovim slučajevima se ne može primijeniti pravilo da se dospelost izvršenja obaveze pomiče na najbliži mogući datum. Mjenica sa dospelošću ranijom od dana izdanja, takođe, ne važi. Ne važi ni mjenica sa naznačenjem isplate na rate (obročne mjenice) kod koje je dospelost naznačena sa više dana, svakog od tih dana plaća se jedan dio mjenične svote (1. februara 2000. godine platite 10.000 KM, a 5. aprila iste godine platite 20.000 KM”).

- **2.8. Mjesto plaćanja**

- U mjenici mora biti navedeno mjesto u kome treba mjenicu platiti. Prema međunarodnoj praksi, stavlja se toponomastički naziv mjesta, onaj naziv koji se za to mjesto upotrebljava u toj zemlji. No i kad ne bi bilo tako navedeno, ne bi postojao razlog za ništavost mjenice.
- Zakoni nekih zemalja sadrže odredbu da je ništava mjenica u kojoj mjesto plaćanja nije označeno zvaničnim nazivom. U zemljama u kojima zakon ne traži upotrebu zvaničnog naziva mjesta pod sankcijom ništavosti mjenice, sudska praksa toleriše i uobičajeni naziv mjesta, ako se jasno i nesumnjivo zna na koje se mjesto misli. Ako više mjesta nosi isti naziv, a nije stavljena i bliža oznaka iz koje bi se vidjelo na koje od tih mjesta izdavalac mjenice misli, savjesni imalac mjenice je ovlašćen da je podnese na isplatu u ma kome od tih mjesta, po svome izboru.
- Mjesto plaćanja je bitan element mjenice, ali nije neophodan. Može taj podatak biti izostavljen, i tada postoji zakonska pretpostavka da je mjesto plaćanja ono mjesto koje je na mjenici označeno pored imena trasata (ZM, čl. 4, st. 3). Ako, pak, ni to mjesto ne bi bilo navedeno, takva bi mjenica bila ništava jer joj nedostaje jedan bitan element. Po teoriji omisije, savjesni imalac mjenice može sam popuniti mjeničnu ispravu i upisati mjesto plaćanja ili pored imena trasatovog dodati mjesto njegovog prebivališta.
- Naziv mjesta plaćanja upisuje se u mjenicu obično u donjem lijevom uglu ispod trasatovog imena ("Dijamant d.d. Sarajevo, Plaćanje u Sarajevu" ili "Vispak d.d. Visoko, Plaćanje kod HBB banke d.d. Sarajevo). Zakon ne traži da se mora pored geografskog naziva plaćanja staviti i bliža adresa (ulica i broj), ali je razumljivo da to treba učiniti, jer se time omogućuju ili olakšavaju mnoge radnje koje je potrebno preduzimati radi ostvarivanja prava iz mjenice.

- **2.9. Dan i mjesto izdavanja**
- Datum i mjesto izdavanja mjenice obično se stavlja na početku, u lijevom gornjem uglu, ali ne mora biti tako. Važno je da se stave, pa ma gdje na mjenici. U mjeničnom blanketu su ovi podaci navedeni na početku mjeničnog teksta, u gornjem lijevom uglu.
- Naznačenje datuma izdanja ne mora odgovarati istini. Važi i mjenica na kojoj je kao datum izdavanja stavljen neki drugi dan, a ne onaj kad je mjenica stvarno izdata. Može biti, znači, i antidatirana kao i postdatirana. Mjenično pravo dozvoljava da ovaj zahtjev bude formalno zadovoljen. U pogledu naziva mjesta važi ono što je rečeno za mjesto plaćanja.

- **3. Pretpostavljeni bitni sastojci mjenice**

- Svi nabrojani elementi mjenice, kako se vidi, logički se nameću iz same prirode mjenice i zato jesu bitni. Da bi se ipak omogućila što lakša upotreba mjenice, dozvoljeno je odstupanje od ovog pravila u tom smislu što se za neke od sastojaka uzima kao da postoje u mjenici.
- Među bitnim sastojcima mjenice učinjeno je podvajanje na one koji se moraju izričito navesti i moraju postojati u času kad se mjenica podnosi na isplatu i one koji se mogu pretpostaviti iako nisu izričito navedeni u mjeničnom tekstu. Zakon o mjenici navodi tri pretpostavke bitnih sastojaka (ZM, čl. 4):
 - a) Trasirana mjenica u kojoj nije naznačena dospelost pretpostavlja se da je to mjenica po viđenju. Znači da označenje dospelosti na mjenici može biti ispušteno.
 - b) Ako u mjenici nije označeno mjesto plaćanja, pretpostavlja se da je mjesto plaćanja ono mjesto koje je označeno pored trasatovog imena.
 - c) Ako u trasiranoj mjenici nije naznačeno mjesto izdanja, pretpostavlja se da je mjenica izdana u mjestu koje je navedeno pored trasantovog potpisa.

- **4. Domicilirana mjenica**

- Najčešći slučaj jeste da mjenicu plaća akceptant u mjestu svoga sjedišta, odnosno prebivališta i da mu se tu podnosi. Razlozi trgovačkog saobraćaja nekada zahtijevaju da se mjenica plati u drugom mjestu, a ne u mjestu sjedišta ili prebivališta. Ako je to cilj, onda se tako mora odrediti (upisati) u mjenici. Mjenica na kojoj je označeno drugo mjesto kao mjesto plaćanja, a ne sjedišta ili prebivališta trasata i upisano na mjenici pored njegovog imena naziva se domiciliranom mjenicom (“Soko d.d. Mostar, Plaćanje u Tuzli”).
- Kod ocjene da li je mjenica domicilirana mjerodavno je samo ono što je upisano na mjenici, a ne stvarno stanje. Ako na mjenici piše: “Soko d.d. Sarajevo, Plaćanje u Mostaru”, radilo bi se o domiciliranoj mjenici, iako nije tačna adresa trasata. Sjedište društva “Soko” nije u Sarajevu, nego u Mostaru. Ovdje se čak radi i o tome da se stvarno sjedište trasata podudara sa mjestom plaćanja, pa ipak se radi o domiciliranoj mjenici.
- U slučaju kada se sjedište ili prebivalište trasata podudara sa mjestom plaćanja, ne može se govoriti o domiciliranoj mjenici (“Soko d.d. Sarajevo, Plaćanje u Sarajevu”). Tako je upisano u mjenicu i nema uticaja činjenica što je stvarno sjedište “Soko” d.d. u Mostaru, a ne u Sarajevu.
- Domiciliranom mjenicom se naziva i mjenica u kojoj je trasant naznačio da će istu platiti neko drugi, a ne trasat (“Mercur d.o.o. Sarajevo, Plaćanje kod HBB banke d.d. Sarajevo”).

- Moguća je i takva kombinacija da i mjesto plaćanja bude različito od sjedišta trasatovog, a da platac, lice koje treba da plati, ili kod koga treba da se plati, bude neko drugi, a ne trasat. Navođenjem nekog drugog lica koje treba da plati mjenicu (platac) ne mijenja se trasat. Platac ne ulazi uopšte u mjeničnopravni odnos. Nema njegovog potpisa na mjenici.
- Zakon o mjenici (čl. 28) dozvoljava kod mjenica plativih u mjestu trasatovog sjedišta, koje nisu domicilirane, da trasat može prilikom akcepta označiti adresu u tom mjestu gdje će se mjenica platiti. Time se ne mijenja mjesto plaćanja, nego se samo daje adresa gdje će se, odnosno kod koga će se mjenica platiti. To lice (platac), odnosno mjesto (platište), određuje trasat. Neki i tu mjenicu nazivaju domiciliranom, odnosno nepravom domiciliranom mjenicom.
- Mjenicu može domicilirati samo trasant. Trasat može na domiciliranoj mjenici odrediti samo domicilijata, lice koje će za njega platiti mjenicu u mjestu plaćanja koje je već odredio trasant. Mišljenje da mjenicu može domicilirati samo trasant nije opšteprihvaćeno. Po teoriji omisije, mogao bi mjenicu domicilirati svaki njen savjesni imalac, jer se smatra da je trasant, kad je izostavio tu oznaku, ovlastio svakog imaoca da to po potrebi učini.
- Postoji i shvatanje da je domicilirana mjenica svaka u kojoj je označeno da će je isplatiti neko treće lice, a ne akceptant ili u kojoj je naznačeno da će se isplatiti u nekom drugom mjestu, a ne u mjestu koje je navedeno u mjenici kao sjedište trasatovo.

- **5. Nebitni sastojci mjenice (mjenične klauzule)**
- Pored bitnih sastojaka koje hartija od vrijednosti mora sadržavati da bi bila mjenica, u mjenični tekst se mogu unositi i neki drugi sastojci (mjenične klauzule). Njihovo unošenje nije nužno pa se stoga i nazivaju nebitnim sastojcima (fakultativnim elementima). Za punovažnost isprave kao mjenice nema uticaja da li su ti elementi uneseni u ispravu ili nisu. Unose se ako mjenici treba dati još neko pravno dejstvo ili da se jasnije označe neki pravni odnosi između lica koja učestvuju u mjeničnom poslu. Najčešće mjenične klauzule:
- **5.1. Podatak o broju mjeničnog primjerka (duplikatna klauzula)**
- Nekad je potrebno da se mjenica izda u dva ili više primjeraka. To bi bilo za slučaj gubitka mjenice, njenog podnošenja na akcept. Ako se mjenica izdaje u više primjeraka, potrebno je navesti u tekstu i naznačiti koji je po redu primjerak: prvi (prima), drugi (sekunda), treći (tertia). (“1. septembra 2003. godine platite za ovu prvu mjenicu...”, “po viđenju platite za ovu drugu mjenicu...”). Navođenjem broja primjeraka mjenice treba da se ukaže da se ne radi o izdavanju novih mjenica, nego o većem broju primjeraka jedne iste mjenice. Svi primjerci predstavljaju jednu mjenicu i isplatom jednog primjerka svi ostali gube važnost. Ako se ne želi izdavanje više primjeraka jedne mjenice, stavlja se solo klauzula (“1. jula t.g. platite za ovu solo mjenicu...” ili “... za ovu jedinu mjenicu...”).

- **5.2. Oznaka “po naredbi”**
- Mjenica je hartija od vrijednosti koja je po sili zakona prenosiva (negocijabilna) po naredbi, bilo to u njoj označeno ili ne. Svaka je mjenica prenosiva indosamentom, pa izostavljanje tog naređenja ne ometa njen lak i nesmetan prenos. U mjenici ne mora biti upisano: “Platite za ovu mjenicu po naredbi N.N...”, nego može i ovako: “Platite za ovu mjenicu N.N...”
- **5.3. Klauzula o moneti (klauzula o efektivnosti)**
- Naziva se još i klauzulom o efektivnom plaćanju u stranoj valuti, a interesantna je u međunarodnom mjeničnom saobraćaju. Trasant njome određuje da se mjenica ima isplatiti u naznačenoj vrsti novca. Mjenica bi glasila: “12. jula t.g. platite za ovu jedinu mjenicu po naredbi N.N. 10.000 švicarskih franaka efektivno...” ili “u švicarskim francima”. Ako bi naredba glasila samo na isplatu nekog stranog novca (“Platite... u stranoj valuti...”), ali se iz teksta ne vidi u kojoj efektivnoj valuti (moneti), mjenični dužnik je ovlašten da mjenicu isplati u domaćem novcu prema dnevnom ili određenom službenom kursu. Inače, ova klauzula se primjenjuje ukoliko nije u suprotnosti sa devizno-valutnim propisima zemlje.

- **5.4. Klauzula o pokriću (revalorirajuća klauzula)**
- Označava oblik vrijednosti koju je trasat primio od trasanta, čime ga je pokrio, i na osnovu čega trasat pristaje da se mjenica vuče na njega. Tiče se osnovnog odnosa između njih jer govori o tome u čemu se sastoji naknada (protučinidba) koju trasat prima. Njegova činidba je u isplati mjenične svote. Trasat prihvata mjenicu, ulazi u mjeničnu obavezu kao dužnik, radi toga što je primio pokriće od trasanta u novcu, kreditu, trgovačkim efektima, robi, a može biti i dug. Klauzula ima građanskopravna dejstva i pozivanje na pokriće i njegovo osiguranje (obezbjeđenje) nema mjeničnopravnu vrijednost jer stavljanjem potpisa na mjenicu od strane trasata smatra se da je zasnovana njegova mjenična obaveza. Prema načelu strogosti, mjenični posao je samostalan i apstraktan, pa se ne vidi kauza (razlog) obavezivanja.
- Ako klauzula glasi: "Platite... i stavite na moj račun" znači da trasat ima poslovni odnos sa trasantom iz koga nešto duguje pa će mjenicu isplatiti sa tog trasantovog računa. Kada postoji ovakva klauzula: "Platite... i stavite na račun N.N," radi se o komisionoj mjenici (komisiona trata). Postoje pravni odnosi između trasata i N.N, ali i između trasanta i N.N, na osnovu čega trasant, kao komisionar N.N, vuče mjenicu na trasata. O komisionoj mjenici biće riječi kasnije. U suštini, klauzula o pokriću pokazuje trasatu koga on treba da zaduži u računu ili kome računu će odobriti mjeničnu svotu.

- **5.5. Klauzula valute (valutna klauzula ili klauzula o primljenoj vrijednosti)**
- Pokazuje odnos između trasanta i remitenta, odnosno u čemu je bila ili se očekuje protučinidba remitenta. Ta klauzula obično glasi: “Valuta primljena u robu” ako je trasant primio robu i plaća mjenicu ili “Valuta primljena u gotovu” jer je od njega primio novac ili “Valuta za eskont” ako remitent kao banka trasanta eskontira mjenicu, zatim “Vrijednost u meni (nama) samom” kada je trasant označio sebe kao remitenta. Ova klauzula ima građanskopravna, a ne mjenična dejstva.
- **5.6. Avizna klauzula (avizo ili klauzula o izvještaju)**
- Klauzula govori o tome da li trasat, prije nego što prihvati nalog iz mjenice, treba da sačeka izvještaj od trasanta ili ne treba. Može da glasi: “Platite ... i stavite istu na moj račun sa izvještajem” ili “Platite... i stavite istu u račun N.N, bez izvještaja”. Bezuslovnost mjeničnog naloga može se ublažiti unošenjem ove klauzule ako se akceptiranje i plaćanje mjenice veže za izvještaj koji trasant treba da pošalje trasatu (upisano “sa izvještajem”). Ukoliko trasat akceptira i/ili isplati mjenicu prije dobijanja izvještaja, on time, protivno izvještaju, ugrožava svoj zahtjev na pokriće. Klauzula “bez izvještaja” znači da trasant neće slati trasatu nikakav izvještaj niti objašnjenje u pogledu mjenice. I ova klauzula ima građanskopravna, a ne mjenična dejstva.

- **5.7. Kasatorna klauzula**
- Upisuje se u slučaju izdavanja mjenice u više primjeraka, a cilj je da se mjenična svota isplati samo imaću jednog (određenog) primjerka mjenice. Isplatom toga primjerka ostali gube pravnu vrijednost. Obično glasi: “Platite za ovu prvu, a ne i za ostale mjenice...” ili “Platite samo po ovom primjerku...”
- **5.8. Rekta klauzula (negativna klauzula po naredbi)**
- Ovom klauzulom mjenica se pretvara u hartiju od vrijednosti na ime i može se prenositi samo cesijom, a ne indosiranjem. Takva bi mjenica glasila: “Platite za ovu mjenicu N.N, ali ne i po njegovoj naredbi...” ili “Platite za ovu mjenicu N.N, koja nije indosabilna...” Rekta klauzula slabi opticajnu sposobnost mjenice.
- **5.9. Klauzula “bez troškova” ili “bez protesta”**
- Unošenjem ove klauzule imalac mjenice se oslobađa obaveze na podizanje protesta, radi izbjegavanja suvišnih troškova. Međutim, imalac mjenice zadržava sva mjenična prava, iako nije podigao protest u slučajevima u kojima bi, inače, to trebalo da učini. Klauzulu može unijeti trasant, indosant ili avalist. Ako je upiše trasant, ona djeluje prema svim potpisnicima, a ako je stavi indosant ili avalist, tada djeluje isključivo prema njima. Ukoliko bi imalac mjenice, i pored postojanja ove klauzule, podnio mjenicu na protest, nema pravo na protestne troškove od lica koje je stavilo klauzulu, niti od njegovih sljednika. Akceptant i trasant kod vlastite (solo) mjenice nemaju pravo stavljati ovu klauzulu.

- **5.10. Klauzula “bez obaveze” ili “bez regresa”**
- Njome indosant isključuje svoju mjeničnopravnu odgovornost, kao regresnog dužnika, prema daljnim imaocima mjenice. Klauzula važi samo prema indosantu koji je istu upisao.
- **5.11. Klauzula o kamati**
- Unosi je trasant kod mjenice plative po viđenju (a vista) ili na određeno vrijeme po viđenju uz upis visine kamatne stope. Ne može se unositi kod mjenica čija je dospelost određena na drugi način.
- **5.12. Oznaka adrese**
- Sve radnje koje treba preduzeti radi ostvarivanja mjeničnih prava obavljaju se u poslovnom lokalitetu lica koga se one tiču. Ako se lice ne može pronaći ili se iz mjenice ne vidi adresa lokala, tada se radnje mogu preduzeti u stanu ili na drugom mjestu, uz pristanak tog lica. Stoga je potrebno unijeti u mjenicu bližu adresu trasanta, trasata kao i uz mjesto plaćanja kod domicilirane mjenice.

- **III MJENIČNE RADNJE**

- **1. Uopšte o mjeničnim radnjama**

- Mjenica je tipična hartija od vrijednosti po naredbi kod koje prava nastaju, prenose se, mijenjaju ili prestaju preduzimanjem određenih radnji, bilo povjerioca, dužnika ili trećeg lica. Svakom radnjom (izjavom na mjenici) stvaraju se novi pravni odnosi i svaka ima svoje pravno dejstvo. Radnje se preduzimaju u zakonom propisanom obliku i na zakonom predviđen način jer važi princip mjenične formalnosti. Neke mjenične radnje su obavezne, dok su druge fakultativne. Stoga se smatra da je mjenica skupni pojam za koji je vezan niz radnji i pravnih poslova (mjeničnopravne radnje).
- Svako lice iz mjenice može ovlastiti drugo da kao njegov punomoćnik izvrši neku mjeničnu radnju. Odnos vlastodavca i punomoćnika rješava se prema pravilima obligacionog prava, samo dok se punomoćnik kreće u granicama ovlaštenja. Za preuzimanje mjeničnih obaveza punomoćnik mora imati posebno (specijalno) punomoćje (ZOO, čl. 91). Kada punomoćnik kod mjenice prekorači svoja ovlaštenja, on postaje solidarni mjenični dužnik.
- U građanskom pravu, punomoćnik kad stupa u neki pravni odnos za svoga nalogodavca, mora na to upozoriti drugu stranu, obavijestiti je da nastupa kao punomoćnik. Pošto je mjenica strogo pismena isprava, punomoćnik kad potpisuje mjenicu kao trasant, treba da napiše u ime koga je potpisuje, a trebalo bi da doda i po kome ovlašćenju (“za N.N., po punomoći od 10. maja 2004. godine ovlašten A.A.”).

- Po mjeničnom pravu, ko se na mjenici potpiše kao zastupnik drugoga, a da za to nije bio ovlašten, lično je obavezan po toj mjenici. Isto važi i za zastupnika koji je prekoračio ovlaštenje. Lažni zastupnik (falsus procurator) dužan je ispuniti obavezu u svoje ime pod uslovom da je sam potpisao mjenicu. Ako ne stave svoj potpis na mjenicu, već potpišu zastupanoga, tada ne nastupa njihova obaveza. To je onda falsifikat i slučaj se rješava po propisima građanskog, odnosno krivičnog prava. Ako se na mjenici nalaze potpisi lica koja su nesposobna da se mjenično obavežu ili lažni potpisi ili potpisi izmišljenih lica ili potpisi koji iz bilo kojeg drugog razloga ne obavezuju lica koja su potpisala mjenicu, ili u ime kojih je ona potpisana, ipak su obaveze ostalih potpisnika pravovaljane (ZM, čl. 9).
- Već je rečeno da kod mjenice postoji niz pravnih radnji koje se dijele na osnovne mjenične radnje i radnje koje se preduzimaju radi očuvanja i ostvarenja mjeničnih prava. U osnovne mjenične radnje spadaju: izdavanje, prenos, akceptiranje, mjenično jemstvo (aval), isplata (plaćanje), intervencija te umnožavanje i prepis mjenice. Radnje kojima je cilj očuvanje mjeničnih prava su: regres, protest, amortizacija mjenice i podizanje mjenične tužbe. Zakonska pravila koja se odnose na pojedine radnje jasno pokazuju zašto je mjenica omiljen instrument u trgovačkom prometu.

- **2. Izdavanje mjenice**

- Mjenicu izdaje trasant i to je prva radnja koja se preduzima. Izdavanje se sastoji u popunjavanju isprave i stavljanju potpisa trasanta na mjenično pismeno. Popunjavanje mjeničnog blanketa nije neophodno, pošto po teoriji omisije izostavljene mjenične elemente može upisati u mjenicu svaki njen imalac do podnošenja na isplatu. Potpis izdavaoca mora biti u momentu izdavanja.
- Da bi izdavanje mjenice bilo punovažno, trasant mora imati poslovnu sposobnost, jer je to pravna radnja, a za preuzimanje pravnih radnji potrebno je da subjekt ima poslovnu sposobnost. U mjeničnom pravu, sposobnost za izdavanje mjenice naziva se pasivnom mjeničnom sposobnošću, što znači sposobnost za preuzimanje mjeničnih obaveza. Pasivna mjenična sposobnost uglavnom je izjednačena u modernom pravu sa opštom poslovnom sposobnošću, iako u nekim zemljama ima u tom pogledu odstupanja. Aktivna mjenična sposobnost jeste sposobnost lica da bude povjerilac po mjenici.
- Nepismeni i slijepi imaju pasivnu mjeničnu sposobnost, ali je izdavanje mjenice i vršenje ostalih pravnih radnji za njih uslovljeno. Nepismeni i oni koji ne mogu pisati obavezuju se stavljanjem na mjenicu otiska prsta pred sudom i taj znak ovjerava sud. Potpis slijepih na mjenici važi samo ako ga ovjeri sud. Pravno lice potpisuje mjenicu tako što se uz potpis ovlašćenih lica stavlja i pečat. Štambilj, žig i pečat imaju istu pravnu i dokaznu snagu kao i rukoznak (ZM, čl. 99).
- U privrednom životu mjenicu izdaje poslovna organizacija (privredno društvo) kao dužnik, radi ispunjenja neke obaveze prema povjeriocu. Obično povjerilac i dužnik ugovaraju da za vrijednost prodate robe (stvari) ili za izvršene usluge prodavac, odnosno organizacija koja pruža usluge, vuče (trasira) mjenicu na kupca, odnosno primaoca usluga, označavajući sebe kao remitenta. Kao remitenta može označiti i nekog svoga povjerioca (drugo lice) sa kojim je ugovoreno plaćanje na ovaj način. Mjenicu može da vuče i neka treća organizacija na kupca u korist prodavca, ako postoji takav ugovor. U tom slučaju, ta se organizacija formalno pojavljuje kao trasant (izdavalac mjenice), a stvarno je ona garant (žirant). Nadalje, nije rijedak slučaj da dužnik iz nekog ugovora (kupac, organizacija kojoj se pružaju usluge) predaje svome povjeriocu bjanko akceptiranu mjenicu.

- **3. Prenos mjenice**

- **3.1. Cesija i indosament**

- Jedna od osnovnih karakteristika hartija od vrijednosti jeste njihova negocijabilnost (prenosivost). Mjenica se može prenositi cesijom (ustupanjem) i indosamentom. Za prenošenje mjeničnih prava cesijom važe pravila obligacionog prava o ustupanju potraživanja (ZOO, čl. 436-445) i pravila o cesiji hartija od vrijednosti (ZOO, čl. 246), o čemu je bilo riječi u dijelu o hartijama od vrijednosti uopšte.
- Specifičan način prenosa hartija od vrijednosti po naredbi, kakva je mjenica, jeste indosament (indosman). Dosadašnji imalac mjenice, kao indosant, prenosi prava iz mjenice na novog imaoća, kao indosatar. Prenosom mjenice indosamentom nastaje između dužnika i svakog novog povjerioca (lica na koje je mjenica indosirana) samostalan pravni odnos. On je nezavisan od odnosa prema starom povjeriocu jer je odlučan samo sadržaj mjenice i međusobni lični odnos tog novog povjerioca i dužnika. Pored naziva indosant i indosatar, koriste se i termini žirant i žiratar. Žirant je indosant, dosadašnji povjerilac koji indosamentom postaje dužnik, a žiratar je indosatar, novi povjerilac.

- **3.2. Puni indosament**

- Indosament je izjava na mjenici ili na njenom produžetku (alonžu) kojom imalac mjenice prenosi svoja prava iz mjenice na neko drugo lice. Izjava se, po pravilu, daje na poleđini mjenice pa odatle i naziv indosament (in dosso - na leđima). U izuzetnim slučajevima indosament može biti napisan i na licu mjenice, ali tada mora biti cio ispisan - puni indosament (indosman).
- Forma indosamenta nije zakonom propisana. Treba upotrijebiti riječi da bude jasno da se radi o indosamentu. Obično se piše: "Platite po naredbi N.N.-a" ili "Platite N.N.-u" ili "Mjesto mene platite N.N.-u" ili "Za me N.N.-u". Mora se potpisati jer dosadašnji indosatar postaje dužnik, a dužnik po hartiji od vrijednosti se postaje samo potpisom. Obično se još stavlja datum i mjesto.
- Prvi indosant je uvijek remitent, jer je on prvi povjerilac po mjenici. Indosament mora biti bezuslovan, a ako je stavljen uslov, smatra se kao da nije napisan. Po anglosaksonskom pravu, dozvoljeno je unošenje uslova u indosament pošto je dozvoljen i mjenični nalog sa uslovom (neoperativna mjenica). Djelomičan indosament je ništavan (ZM, čl. 13, st. 2).

- **3.3. Bjanko indosament**

- Indosatar sa bjanko indosiranom mjenicom može da preduzme slijedeće radnje:
- a) Prenijeti dalje na drugo lice punim indosamentom, i u tom će slučaju ispod potpisa ranijeg indosanta, koji mu je prenio mjenicu blanko indosamentom, upisati svoj indosament i potpisati;
- b) Indosirati svojim blanko indosamentom stavljajući samo svoj potpis (ispod potpisa svog indosanta);
- c) Prazno mjesto ispuniti svojim imenom i mjenicu dalje prenijeti ili podnijeti na naplatu;
- d) Ispuniti blanko indosament imenom nekog trećeg lica i predati mu mjenicu. Pošto na takvoj mjenici nema njegovog potpisa, nema ni njegove obaveze, nije dužnik po toj mjenici;
- e) Mjenicu predati nekom trećem licu ništa ne upisujući, niti je potpisujući. Novi imalac ovakve mjenice postupa s njom kao s blanko mjenicom (ZM, čl. 15, st. 2, tačka 3).
- Prema tome, indosatar kod blanko indosamenta je onaj koji ima mjenicu u rukama, u svojoj državini.

- **3.4. Prokura indosament**

- Prokura (punomoćnički, opunomoćujući, za inkaso, za naplatu) indosament se preuzima radi opunomoćenja. Indosant samo ovlašćuje indosatara da u njegovo ime i za njegov račun vrši neka prava iz mjenice, da obavi i neke radnje. Punomoćničkim indosamentom se ne prenosi pravo svojine na mjenicu, ono ostaje kod indosanta. Odnos naredbodavca i punomoćnika se mora jasno vidjeti iz mjenice i stoga se upisuje klauzula koja to označava: “Platite N.N-u kao punomoćniku” ili “N.N-u kao punomoć” ili “Mjesto mene N.N-u, vrijednost za naplatu”.
- Punomoćnik (indosatar) ne stiče samostalno pravo iz mjenice. On po zakonu ima prava koja proističu iz mjenice, ali ako bi mjenicu htio indosirati, može to učiniti samo kao prenos punomoćja. On nije stekao svojinsko pravo na mjenicu i ne može je prenositi ni na kakav način osim kao punomoćje, jer to je sadržaj njegovih ovlaštenja.

- **3.5. Založni indosament**

- Mjenica se može i založiti za neko pravo povjerioca koje ima osnov u pravnom poslu van mjenice. Mjenica se zalaže indosamentom koji sadrži odredbu iz koje se može vidjeti da se radi o zalogu: “Platite N.N-u, vrijednost za osiguranje” ili “Platite za mene N.N-u, vrijednost za zalogu”. I založni indosament može biti puni i bjanko.
- U pogledu prava založnog povjerioca (indosatara) situacija je slična prokura indosamentu sa specifičnostima koje ima svaka zaloga. On ima sva prava koja proističu iz mjenice, s tim što mjenicu može dalje prenositi samo punomoćničkim indosamentom. O dospelosti mjenice založni indosatar ima pravo tražiti isplatu mjenične svote i iz dobijenog iznosa namiriti svoje potraživanje, a eventualni višak dužan je predati indosantu.

- **3.6. Rekta indosament**

- Svojstvo prenosivosti mjenice po naredbi može se oduzeti rekta indosamentom tako što se izjavi o prenosu dodaju odgovarajuće riječi kao “ne po naredbi” ili “ne po njegovoj naredbi”. Izjava bi glasila: “Umjesto meni platite N.N, ali ne i po njegovoj naredbi” ili neki drugi izraz koji to isto označava. Time se umanjuje cirkulaciona moć mjenice jer se tada ona može prenositi isključivo cesijom kao i druge građanskopravne tražbine.
- Indosant koji je upisao rekta indosament ne može mjenicu pretvoriti trajno u rekta mjenicu, da se kasnije ne može uopšte prenositi indosamentom. Na to je jedino ovlašten trasant, on isključuje indosiranje. Međutim, indosant koji je zabranio indosiranje rekta indosamentom umanjuje svoju odgovornost. On tada ne odgovara licima na koja bude mjenica kasnije indosirana (ZM, čl. 16).

- **3.7. Povratni indosament**

- Povratni indosament postoji onda kada se mjenica indosira na trasata, bilo da ju je on akceptirao ili ne, zatim na trasanta kao i na lice koje je već bilo indosant na toj mjenici. Obaveza se vraća opet na lice na kome je jednom već bila (ZM, čl. 12). Sva ova lica mogu mjenicu dalje indosirati.

- **3.8. Indosament sa klauzulom straha**

- Opšte je pravilo da indosant odgovara da će mjenica biti akceptirana i isplaćena (ZM, čl. 16). Međutim, on je ovlašten da isključi svoju odgovornost. Čini to tako što izjavi o prenosu (indosamentu) dodaje odgovarajuću klauzulu kao “bez obaveze” ili “bez garancije” ili “bez moje dalje obaveze” ili “ne odgovaram za isplatu”, odnosno dodaje tzv. klauzulu straha. Naravno da ovakva klauzula slabi snagu mjenice jer isključuje iz obaveze tog dužnika.
- Treba istaći da klauzulu straha, kao nebitni element mjenice, može unijeti i trasant, ali ne tako široko kao indosant. Ako bi se klauzula odnosila na isključenje trasantove odgovornosti za neisplatu mjenice, smatra se da nije napisana i ne bi proizvodila pravna dejstva.

- **4. Prijem mjenice (prihvat, akcept)**
- Mjenicom trasant upućuje bezuslovan nalog trasatu da isplati određenu svotu novca. Time trasat postaje samo pretpostavljeni dužnik po mjenici. U mjeničnu obavezu se ulazi samo potpisom na mjenici. Da bi trasat postao dužnik i da bi bio obavezan da postupi po naredbi trasanta i o dospelosti isplati mjenicu, potrebno je da obavezu prihvati (akceptira). Akcept je, prema tome, mjeničnopravna radnja (izjava) kojom trasat, stavljanjem odgovarajuće klauzule i svojim potpisom na mjenici, potvrđuje da prihvata mjeničnu obavezu.
- Akceptom se mijenja glavni dužnik u mjenici. Do tada je dužnik bio njen izdavalac. Akceptom trasat postaje glavni dužnik, a ostali potpisnici na mjenici postaju drugostepeni (regresni) obveznici. Imalac mjenice stiče prema njima regresno pravo, pravo da se naplati od njih, ako ne plati glavni dužnik. U tome je osobina mjenice i u tome je značaj akcepta. Dalji je značaj akcepta u tome što mjenica i mjenične obaveze prestaju jedino ako mjenicu isplati akceptant. Ako mjenicu isplati ma koji drugi mjenični obveznik, ona se ne gasi.
- Akceptantova obaveza je neposredna, jer odgovara svakom imaoocu mjenice neposredno, pa čak i trasantu, ako je mjenica došla u njegove ruke. Obaveza je i samostalna, jer ako bi mjenica s obzirom na potpise ostalih potpisnika bila nevažeća, akceptant ipak odgovara za mjenicu.

- Akcept nije bitan sastojak mjenice. Označavanje imena trasata jest njen bitan sastojak i bez toga nema mjenice. Ali i bez trasatovog potpisa mjenica je pravovaljana. Stoga za akcept nije ni propisana forma. Obično se daje riječima: “priznajem”, “prihvatam”, “primljeno”, “akceptiram” i stavlja se potpis. Akcept i potpis stavljaju se obično na licu mjenice, u donjem lijevom uglu ispod naznačenja trasatove adrese ili poprijeko preko mjeničnog sloga na lijevoj strani. Kod dodjeljivanja kredita, uz mjenično obezbjeđenje, banke traže da se potpis akceptanta stavi u donjem desnom uglu mjenice, vjerovatno iz praktičnih razloga. Izjava o akceptu se, po našem pravu, mora dati na mjenici i to licu mjenice. Neka prava dopuštaju da se akcept može dati i posebnim pismom (pismenom izjavom).
- Postoji i blanko akcept. To je sam potpis trasatov na mjenici, jer je zakonska pretpostavka da kao akcept važi i sam trasatov potpis stavljen na licu mjenice (ZM, čl. 26, st. 1).
- Od volje imao ca mjenice zavisi da li će je podnijeti na akcept trasatu. To je njegovo pravo jer zakon kaže “može” podnijeti na akcept (ZM, čl. 22). Kada mjenicu nije podnio na akceptiranje, a o dospelosti od trasata traži isplatu, pa je ovaj odbije, imalac mjenice neće moći ostvariti zahtjev protiv trasata jer nema njegovog potpisa na mjenici. U tom slučaju, imalac mjenice mora imati dovoljno garancija od ostalih potpisnika u tom mjeničnom poslu (indosanta i trasanta) da naplati mjeničnu tražbinu.
- Mjenicu na akcept podnosi imalac mjenice ili svaki njen držalac. Akceptant ne preuzima obavezu prema onome ko mjenicu predoči (podnese) na akceptiranje, nego prema licu koje je ili koje će biti pravovaljano legitimisano kao povjerilac. Mjenica se podnosi na akcept “do dospelosti”. Na dan dospelosti ili kasnije ne može se prezentirati na akcept.

- Od pravila da se trasirana mjenica može, a ne mora podnositi na akcept, postoje izuzeci:
- a) Trasant može u mjenici odrediti da se ona obavezno podnese na akcept. Može odrediti i rok u kome se to mora učiniti. (“Mora se podnijeti na akcept” ili “Akcept obavezan do 20. septembra 2004. god”). Naredbu o obaveznom podnošenju na akcept može dati i indosant, ali ne može doći u sukob sa trasantom. Ako naredbu o obaveznom akceptu ne izvrši, imalac mjenice gubi pravo na regres i zbog neakceptiranja i zbog neisplate.
- b) Trasant može zabraniti da se mjenica podnosi na akcept uopšte ili da se podnosi prije određenog vremena, odnosno dok ne protekne određeno vrijeme. Tako, može napisati: “Ne smije se podnijeti na akcept” ili “Bez prezentiranja na akcept” ili “Ne podnositi na akcept do 20. septembra 2004. god.” ili “Ne smije se podnijeti na akcept prije tri mjeseca od danas”. Ako se mjenica i pored zabrane podnese na akcept, akcept će biti pravovaljan ako trasat mjenicu akceptira. Ako odbije akcept, mjenica ipak zadržava sve svoje osobine, pa imalac ne treba da je protestuje.
- Postoje slučajevi kada trasant ne može zabraniti podnošenje mjenice na akcept. Prvi slučaj, mjenica trasirana na određeno vrijeme po viđenju “mora se podnijeti na akceptiranje u roku od jedne godine od dana izdanja”. Taj rok trasant može skratiti ili produžiti, a indosanti mogu samo skratiti (ZM, čl. 24, st. 2). Drugi slučaj je kada se radi o domiciliranoj mjenici. Podnošenjem na akcept domicilirane mjenice trasat se stvarno obavještava o tome da mjenicu treba platiti u nekom drugom mjestu ili kod nekog trećeg lica, pa mu se pruža prilika da se za to pripremi.

- Kada se mjenica podnese na akcept, trasat ima alternativno jedno od sljedećih prava:
- a) Mjenicu može akceptirati i time preuzeti mjeničnu obavezu i postati glavni dužnik po toj mjenici;
- b) Akcept može odbiti i tako ne ući uopšte u mjeničnu obavezu. U tom slučaju, povjerilac ima pravo da preduzme postupak, kod suda, prema regresnim dužnicima;
- c) Može tražiti jedan dan vremena da se odluči (deliberacioni rok, tempus deliberationis), odnosno “da mu se mjenica podnese još jedanput sutradan nakon prvog podnošenja na akceptiranje” (ZM, čl. 25, st. 1);
- d) Može akcept ograničiti na jedan dio mjenične svote, a za neakceptirani dio povjerilac preduzima radnje protiv regresnih dužnika (“Akceptiram 50.000,00 KM,” a mjenična svota glasi 90.000,00 KM).
- Pošto je mjenični nalog bezuslovan, i akcept mora biti bezuslovan, ali ga trasat može ograničiti na jedan dio mjenične svote. Ako je akcept uslovljen, smatra se da je izvršeno odbijanje akcepta, kao da nije ni dat, mjenica važi, a akceptant je obavezan prema sadržini svog akcepta (ZM, čl. 27). Akcept se ne mora datirati (stavljen samo potpis trasata na lice mjenice). Međutim, datiranje se mora izvršiti: kada je trasirana mjenica plativa na određeno vrijeme po viđenju i kad je posebnom odredbom (naredbom) utvrđeno da se mjenica mora podnijeti na akcept po proteku određenog vremena. Ako se mjenica ne datira, u tim slučajevima, imalac mjenice mora podignuti protest da bi održao regresna prava protiv indosanata i trasanta.
- Radnja akceptiranja je konačna, a akcept neopoziv kada trasant preda akceptiranu mjenicu povjeriocu. Napisani akcept trasat može precrtati prije nego što vrati mjenicu i smatra se da je odbio akcept. No, trasat može pismeno izvijestiti imaooca mjenice ili drugog potpisnika da je mjenicu akceptirao i tada je obavezan prema sadržaju danog akcepta (ZM, čl. 30). To je slučaj kada je dozvoljeno koristiti dokaze van mjenice da bi se potvrdila činjenica upisa na mjenici.

- **5. Mjenično jemstvo (aval)**

- Aval je mjenično jemstvo. To je pismena izjava sa potpisom ili samo potpis na mjenici kojim neko lice (avalist) garantuje (jemči) da će mjenični dužnik za koga on daje aval (honorat) ispuniti svoju mjeničnu obavezu, isplatiti mjenicu. Aval se daje samo za isplatu, a ne i za druge mjenične radnje i obaveze. Može se dati za cijelu mjeničnu svotu ili za jedan njen dio (ZM, čl. 31). Mjeničnopravno jemstvo razlikuje se od jemstva u obligacionom pravu u sljedećem: avalom se zasniva samostalan, a ne akcesoran pravni odnos, zatim avalista može biti pozvan da plati mjenicu prije nego što je pokušana naplata od glavnog dužnika. Dakle, avalista odgovara povjeriocu neposredno, samostalno i solidarno jer važi princip da “avalista odgovara onako kako odgovara onaj za koga jamči” (ZM, čl. 33).
- Svako lice koje ima pasivnu mjeničnu sposobnost može dati aval, pa i neki već postojeći obveznik na mjenici. Ipak, glavni mjenični dužnik ne može se pojaviti kao avalist (akceptant, trasant do akceptiranja, izdavalac solo mjenice).
- Izjava o avalu mora biti upisana i potpisana na mjenici (licu ili poledini) ili na alonžu. Aval se može izraziti riječima “kao jemac”, “kao poruk”, “kao garant”, “per aval”, “jemčim za isplatu” ili drugačije, samo da ta izjava znači jemstvo. Dovoljan je i sam potpis na licu mjenice ili alonžu. Zakonska je pretpostavka da se svaki potpis na licu mjenice ili alonžu smatra avalom, ako to nisu potpisi trasanta ili trasata. Naprotiv, sam potpis na poledini mjenice ne vrijedi kao aval, nego kao bjanko indosament.

- Mjениčno jemstvo se može preuzeti (dati) za bilo kog dužnika iz mjenice (honorata). Avalista, u principu, treba da odredi za koga garantuje, ko je njegov honorat ("kao jemaц N.N"). Ako se to ne vidi (stavljen samo potpis na licu mjenice ili alonžu), važi zakonska pretpostavka da se radi o avalu za trasanta (ZM, čl. 32, st. 4). Prava nekih zemalja dopuštaju davanje avala odvojeno od mjenice, posebnom izjavom.
- Prije davanja avala (upisa na mjenici), obično se između budućeg avaliste i njegovog honorata zaključuje poseban ugovor koji je izvan mjeničnog posla (neki obligacioni ugovor, bankarski posao). Njegova dejstva su obligacionopravnog karaktera. Aval se daje u slučajevima kada remitent, odnosno indosatar (povjerilac), nema dovoljno povjerenja ili ne poznaje dobro trasata, akceptanta kao i ostale mjenične obveznike (potpisnike). Smisao avala jeste sticanje većeg povjerenja u mjenicu, postizanje sigurnosti za naplatu mjeničnog potraživanja.
- Već je rečeno kakav je pravni položaj avaliste - odgovara isto kao lice (honorat) za koje je dao mjenično jemstvo (kao trasant, akceptant, indosant). Slijedeći princip samostalnosti u mjeničnom pravu, obaveza avaliste je pravno valjana iako je obaveza lica za koje avalira ništavna, iz ma kog razloga (dao aval za obveznika koji je mjeničnopravno nesposoban). Međutim, obaveza avaliste neće vrijediti ako je obaveza za koju je jemčio ništavna zbog formalnih mjeničnopravnih nedostataka (preuzeo aval za lice čiji je potpis na mjenici precrtan, dao aval za nepismeno ili slijepo lice čiji potpisi nisu dati u skladu sa zakonom).

- Ako avalista isplati mjeničnu sumu stiće, po zakonu, pravo regresa prema svome honoratu kao i prema licima koja su odgovorna honoratu (trasantu, akceptantu, indosantovim prethodnicima). Zapravo, avalista postaje vlasnik mjenice i stiće status regresnog povjerioca (ZM, čl. 33, st. 3).
- Umjesto avala često se koristi prikriveno jemstvo (žiro). Žiro se ostvaruje na taj način što se svako ko se želi uvući u mjeničnu obavezu, radi ojačavanja obaveze, potpisuje na poledini mjenice. Poledinu mjenice nazivaju i žirom, pa otuda za indosante naziv žiranti. Oni koji potpišu mjenicu na poledini odgovaraju solidarno, pa su stoga takvi potpisnici (indosanti) stvarno žiranti, garanti. Formalno izgleda da su ta lica imala mjenicu u rukama, pa su je dalje indosirala blanko indosamentom i tako postali dužnici.
- Skriveni aval može se dati preuzimajući ulogu trasanta, pa i trasata. Onaj koji hoće da garantuje za isplatu mjenice, a želi to da prikrije, potpisuje mjenicu (žirira) kao indosant, ili kao trasant, ili kao trasat. Prema tome u kakvoj je ulozi stavio svoj potpis, tako i odgovara. Odgovornost je uvijek onakva kakva je odgovornost lica koje pokriva, čiju funkciju preuzima. U teoriji nije prihvaćeno jedinstveno mišljenje da je žiriranje skriveni aval. Neki misle da potpis žiranta ne predstavlja izjavu o avalu, nego da su žiranti indosanti.

- **6. Isplata (plaćanje) mjenice**

- Cilj izdavanja mjenice jeste isplata mjenične svote. Podnošenje (prezentacija) mjenice na isplatu uvijek je obavezno za razliku od prezentacije na akcept. Mjenični dug je “potražljiv” (Holschuld) pa povjerilac mora ići dužniku da bi se izvršilo plaćanje. Razlog je u činjenici što dužnik ne mora znati, u vrijeme dospelosti, ko je povjerilac uslijed prenosa i cirkulacije mjenice u prometu.
- Pravilo je da se mjenica prezentira na isplatu i plaća na dan dospelosti. Kada se mjenica podnese nekoj organizaciji ovlaštenoj za obavljanje platnog prometa, smatra se da je podnesena na isplatu (ZM, čl.39, st. 2). On je, po zakonu, ovlašten da to učini i dva radna dana po dospelosti ako se radi o mjenici plativoj na određeni dan ili na određeno vrijeme od dana izdanja ili viđenja (ZM, čl. 39, st. 1). U tim slučajevima, rok dospelosti i dan plaćanja se ne podudaraju. Neće se podudariti i kada rok dospelosti pada u zakonom priznate praznike (državne, vjerske) jer plaćanje treba tražiti sljedećeg radnog dana. Što se tiče mjenice po viđenju (a vista), njena isplata se može tražiti bilo kada u roku od jedne godine dana računajući od dana izdanja, ukoliko trasant rok nije skratio ili produžio, odnosno indosanti skratili.

- Povjerilac i dužnik se mogu sporazumjeti da se mjenica isplati i prije dospelosti. Ovo je njihovo pravo, a ne obaveza, pa ni jedan ne mora pristati na raniju isplatu. Kada povjerilac ne prezentira mjenicu na isplatu na vrijeme, tada je svaki mjenični dužnik ovlašten da mjeničnu svotu položi (deponuje) kod redovnog suda prvog stepena u mjestu plaćanja i to na trošak, opasnost i štetu povjerioca (ZM, čl. 43).
- Za razliku od prezentacije na akcept, ovlašteno lice za podnošenje mjenice na isplatu je isključivo ono koje je formalno legitimisano pa se njemu ili punomoćniku vrši isplata mjenice. Mjenični zakon zahtijeva od onoga ko vrši plaćanje da “ispita pravilnost niza indosamenata, ali ne i istinitost potpisa indosanata” (ZM, čl. 41, st. 3). Dužan je odbiti isplatu ako zna ili bi morao znati da podnosilac mjenice nije njen zakoniti imalac. Inače, mjenica se podnosi na isplatu glavnom dužniku (akceptantu, izdavaocu solo mjenice, trasantu ako nije akceptirana). Ima mišljenja da mjenicu treba podnijeti trasatu iako nije akceptirao mjenicu jer može prihvatiti isplatu, što utiče na položaj regresnih dužnika. Domicilirana mjenica se podnosi na isplatu domicilijatu. Mjenica se podnosi u poslovnom lokalitetu dužnika, a ako se to ne vidi iz mjenice, onda u njegovom stanu.
- Mjenica se isplaćuje, po pravilu, u cijelom iznosu (iskup mjenice). Kada je u cijelosti isplatio mjeničnu svotu, dužnik može zahtijevati predaju (izručenje) mjenične isprave i da se na njoj konstatuje isplata. Dužnik može isplatiti dio mjenične svote (djelimična isplata), a povjerilac ne može odbiti djelimičnu isplatu (ZM, čl. 40, st. 2), što je različito od opštih pravila obligacionog prava o djelimičnom ispunjenju novčanih obaveza (ZOO, čl. 310). Dužnik koji isplati dio mjenične svote može zahtijevati da se to upiše u mjeničnu ispravu i da se izda pismena priznanica. Ostatak neisplaćenog iznosa povjerilac će tražiti od regresnih dužnika pošto se prethodno kod suda utvrdi djelimična isplata glavnog dužnika. U slučaju da je mjenična isprava izdata u više primjeraka, dužnik koji isplati mjenicu ima pravo zahtijevati predaju primjerka na kome je upisana klauzula o akceptu.

- Mjenična obaveza prestaje potpuno i mjenica se gasi samo ako je isplati glavni mjenični dužnik. Ako je mjenicu isplatio neki drugi dužnik, on ima pravo da traži naplatu onoga što je platio, zatezne kamate i troškove, od glavnog mjeničnog dužnika, kao i od ostalih mjeničnih dužnika koji su po mjeničnom pravu njemu odgovorni. Pravo se ostvaruje u regresnom postupku.
- U mjeničnu svotu, koju plaća dužnik, uključena je kamata. Ona se priračunava glavnici već prilikom izdavanja mjenice. Zakon polazi od toga jer odredba o kamatama unesena u mjenicu smatra se da nije napisana, a mjenica važi (ZM, čl. 7). Ipak, kod mjenice plative po viđenju ili na određeno vrijeme po viđenju dozvoljava se odredba o kamati uz naznačenje kamatne stope. Kod ovih mjenica kamata se ne može unaprijed izračunati i pripisati glavnici. Ako nije određeno, kamata se računa od izdanja mjenice.

- **7. Regres**

- Normalan tok mjeničnih radnji je takav da se najprije mjenica podnese na akcept trasatu, osim ako postoji klauzula o zabrani podnošenja na akcept, i da je trasat prihvati i potpiše čime postaje akceptant (glavni mjenični dužnik). O dospelosti se mjenica podnosi akceptantu na isplatu. Taj normalan tok mjeničnih radnji se prekida i kada trasat odbije akcept ili odbije isplatu. Imalac mjenice stiče pravo da se obrati ostalim dužnicima - regresnim dužnicima, a postupak koji se pri tome provodi jeste regresni postupak. Regresni dužnici su sva lica koja, kao mjenični potpisnici, jemče povjeriocu da će mjenica biti isplaćena, a to su trasant, indosanti i njihovi avalisti. Pod regresnim pravom podrazumijeva se, u prvom redu, pravo na osnovu koga imalac mjenice može tražiti, uz ispunjenje zakonskih uslova, isplatu mjenice od regresnih dužnika. Međutim, regresno pravo obuhvata i pravo mjeničnog dužnika (regresnog) da traži naplatu isplaćenog od svojih prednika ako je iskupio mjenicu (iskupljujući regres).

- Postoje dvije vrste regresa i to:
- 1. Regres o dospelosti ili regres zbog neisplate je češći i njega imalac mjenice vrši ako glavni dužnik ne plati mjenicu u cijelosti ili djelimično, na dan plaćanja ili za dva radna dana po dospelosti;
- 2. Regres prije dospelosti koji se podnosi zbog neakceptiranja ili nesposobnosti za plaćanje trasata i akceptanta, a trasanta u jednom slučaju.
- Regresni zahtjev prije dospelosti može se postaviti u slučajevima određenim zakonom:
- a) Ako je akceptiranje odbijeno, bilo potpuno bilo djelimično,
- b) Ako je prije ili poslije akceptiranja mjenice otvoren stečaj ili prinudna likvidacija nad imovinom trasata, odnosno akceptanta, ili ako je trasat, odnosno akceptant, obustavio plaćanje, pa makar obustava i ne bila sudski utvrđena. Takođe i u slučaju kad je izvršenje nad imovinom tih lica ostalo bezuspješno,
- c) Ako je otvoren stečaj odnosno likvidacija nad imovinom trasanta, a radi se o mjenici koja se ne smije podnijeti na akceptiranje (ZM, čl. 44).

- Kad nastane neki od iznesenih materijalnopравnih razloga za regres, imalac mjenice svoj regresni zahtjev može postaviti prema svakom od regresnih dužnika i tražiti isplatu mjenice (trasatu, indosantima i njihovim avalistima). Svi mjenični potpisnici, odnosno regresni dužnici, odgovaraju povjeriocu solidarno, neposredno i samostalno. Povjerilac se može obratiti ma kome od njih, po svome izboru, ne poštujući red kojim su potpisivali mjenicu. Zahtjev može postaviti prema svakom pojedinačno ili istovremeno prema više njih po izboru (opciji) ili protiv svih zajedno.
- Od regresnih dužnika povjerilac (remitent, indosatar) u regresnom postupku može tražiti: mjeničnu svotu, odnosno svotu koja nije isplaćena ili akceptirana, kamatu ako je bila upisana na mjenici, troškove koje je imao u vezi sa regresom (troškovi protesta, slanja izvještaja, ostali troškovi) i najposlije, zateznu kamatu od dospelosti mjenice. Ako se regres vrši prije roka dospelosti, onda se od mjenične svote odbija eskont određen po stopi službenog eskonta.
- Već je rečeno da regres u mjeničnom pravu nije ustanovljen samo u korist mjeničnog povjerioca, nego pravo regresa postoji i u međusobnim odnosima regresnih dužnika (iskupni regres). Kada neki od regresnih dužnika isplati (iskupi) mjenicu, tada su prema njemu regresni dužnici: svi prethodni indosanti i avalisti, zatim trasant i eventualni intervenijent. Zapravo, svi prethodnici koji su prije njega potpisali mjenicu. Ako je mjenica akceptirana, posljednji regresni dužnik jeste trasant pošto je prvi potpisao mjenicu. Dok glavni mjenični dužnik (akceptant, trasant kod neakceptirane mjenice, izdavalac solo mjenice) ne isplati mjenicu, postoji nečije pravo regresa u obliku iskupljujućeg regresa. Ovo stoga što isplatom mjenične svote od strane nekog regresnog dužnika ne prestaje mjenična obaveza, nego se vrši prevaljivanje (prebacivanje) mjenične obaveze na ona lica koja su mjenicu potpisala prije njega, ali ne i na ona koja su poslije njega potpisala mjenicu. Otuda je teži položaj regresnih dužnika čiji su potpisi na mjenici bliže potpisu glavnog dužnika (ZM, čl. 48).

- Ako regresni zahtjev (iskupni) postavlja neki od mjeničnih dužnika koji je već iskupio mjenicu u prethodnom regresnom postupku, on može tražiti cjelokupni iznos koji je već platio (regresni iznos), kamate na taj iznos od dana iskupljenja u visini eskontne stope koju utvrđuje Evropska centralna banka iz Frankfurta, kao i troškove. I ovdje dolazi u obzir eskont ako se regres vrši prije roka dospelosti (ZM, čl. 50).
- Za ostvarivanje regresnih prava potrebno je ispuniti i određene formalne uslove u vidu dokaza. To se odnosi, prije svega, na posjedovanje uredne isprave o podizanju protesta, dokaze o nemogućnosti izvršenja, rješenje o otvaranju stečaja ili prinudne likvidacije.
- U regresnom postupku plaćanje se može izvršiti povratnom mjenicom, ako nije protivno ugovoreno. To je nova mjenica trasirana po viđenju koju vuče povjerilac (vršilac regresa) na nekog od svojih prethodnika (regresnih dužnika) njemu odgovornih. Obuhvata svotu utvrđenu članom 49 i 50 ZM, naknadu za posredovanje kao i pristojbu za povratnu mjenicu, a plativa je u mjestu prebivanja tog dužnika (ZM, čl. 53, st. 1).

- **8. Protest**

- Protest ima dvojako značenje. Najprije, on predstavlja mjeničnopravnu radnju koja se preduzima radi očuvanja prava iz mjenice prema regresnim dužnicima. Protest je istovremeno i javna isprava kojom se na vjerodostojan način utvrđuje da dužnik nije izvršio određenu radnju iz mjenice (nije akceptirao ili datirao akcept, nije isplatio mjenicu i dr). Ispravom se dokazuje da je imalac mjenice ili njegov punomoćnik preduzeo na vrijeme potrebne radnje prema glavnom dužniku, ali da su one ostale bez uspjeha.
- Protest je uslov za regres, korištenje regresnih prava. Podizanje protesta nije samo pravo imaooca mjenice nego i njegova obaveza, ako hoće da očuva svoja prava prema regresnim dužnicima. Stoga se on prvo mora obratiti glavnom dužniku i tražiti izvršenje odgovarajuće radnje. Bez protesta ne može se aktivirati mjenična odgovornost regresnih dužnika, nema ni mjenične tužbe prema njima, ostaje samo odgovornost glavnog dužnika. Time se može bitno umanjiti pravna sigurnost povjerioca.
- Razlozi zbog kojih se podiže protest su zakonom utvrđeni. Zavisno od razloga postoje i različite vrste protesta:
- a) Protest zbog neakceptiranja ili djelimičnog akceptiranja se podiže kada je trasat odbio potpuno ili djelimično da akceptira mjenicu,
- b) Protest zbog neisplate ili djelimične isplate preduzima se kada je akceptant odbio potpuno ili je djelimično isplatio mjeničnu svotu,
- c) Protest zbog nedatiranja akcepta jer akceptant nije stavio datum akcepta kod mjenice plative na određeno vrijeme po viđenju,
- d) Perkvizicioni protest podiže imalac duplikata ili kopije mjenice kojim traži predaju akceptiranog primjerka mjenice od držaooca toga primjerka kako bi tražio isplatu mjenice od akceptanta.

- Protest podiže imalac mjenice ili njegov punomoćnik, odnosno imalac duplikata ili kopije mjenice i to lice naziva se protestant. Lice protiv koga je podignut protest naziva se protestat, a u toj ulozi mogu biti trasat, akceptant, imalac akceptiranog primjerka mjenice i drugi. Kod protesta zbog neakceptiranja protestat je uvijek trasat.
- Protest se mora podići u zakonom predviđenim rokovima (protestni rokovi). Zavisno od razloga zbog koga se vrši protest, kao i načina određivanja dospelosti mjenice, rokovi su različiti (ZM, čl. 45). Rokovi su kratki, a protest se podiže odmah po odbijanju izvršenja mjenične radnje. Ako protest nije podnesen u roku, mjenica postaje “prejudicirana” i povodom takve mjenice ne mogu se vršiti regresna prava. Zakonski rokovi se mogu prolongirati u slučaju više sile ili zakonskih razloga, ali se mora izvršiti notifikacija.
- Pored podizanja protesta, imalac mjenice ima još jednu obavezu ako se radi o odbijanju akcepta ili isplate. U tim slučajevima, imalac mjenice dužan je obavijestiti svoga indosanta i trasanta (četiri dana nakon dana protesta). Svaki indosant mora dalje obavijestiti svog prethodnog indosanta i njegovog avalistu (dva dana nakon dobijene obavijesti). Ovo obavještavanje se naziva notifikacija, a može se izvršiti i putem pošte. Notifikacija nije uslov za održanje regresnih prava.

- Već je rečeno da trasant, indosant ili avalista može na mjenici upisati klauzulu “bez troškova”, “bez protesta”. U tim slučajevima, imalac mjenice nije dužan podizati protest radi očuvanja regresnih prava, ali je obavezan na notifikaciju. Ako, ipak, imalac mjenice podigne protest, jedina posljedica jeste što sam snosi protestne troškove.
- Protest se podiže kod suda mjesno nadležnog za protestata. Protestni organ (može biti službenik suda) poziva protestata da izvrši mjeničnu radnju radi koje je podignut protest. Ako udovolji zahtjevu (akceptira ili datira akcept, isplati mjenicu), postupak se obustavlja. Isplaćena mjenica se predaje isplatiocu, odnosno djelimična isplata konstatuje na mjenici.
- Ako protestat ne izvrši mjeničnu radnju ili se ne može naći, odnosno ako je pozivanje ostalo bez uspjeha, protestni organ sastavlja protestnu ispravu. Elementi protestne isprave su, ukratko, sljedeći: prepis protestovane mjenice, imena protestanta i protestata, izjava da je protest ostao bez uspjeha, mjesto, dan, godina i sat kada je pokušano izvršenje mjenične radnje prema protestatu te broj isprave i datum, broj iz registra protesta uz potpis ovlaštenog lica i pečat suda. Svaka protestna isprava zavodi se u poseban registar (registar protesta) koji ima karakter javne knjige. Protestna isprava dostavlja se, bez odlaganja, imaocu mjenice ili licu koje je u njegovo ime podnijelo mjenicu na protest.
- Protestna isprava može biti zamijenjena pismenom izjavom na mjenici lica od koga se traži izvršenje određene radnje (trasata, akceptanta, intervenijenta i dr.). Za sastavljanje ove izjave potrebno je da se ispune određeni uslovi, ali se i ona datira, potpisuje i unosi u registar protesta (ZM, čl. 79). Vlada Federacije Bosne i Hercegovine utvrđuje do koje mjenične svote protestno tijelo može umjesto protesta preporučenim pismom dostaviti prepis mjenice svim mjeničnim dužnicima sa napomenom da je mjenica protestirana. O tome se na zahtjev izdaje potvrda koja se, u protestnom roku, upisuje u registar protesta.

- **9. Intervencija**

- Intervencija je takva mjeničnopravna radnja kojom neko lice (intervenijent) vrši akceptiranje ili isplatu mjenice umjesto nekog mjeničnog dužnika (honorata) u slučajevima kada je imalac mjenice stekao regresno pravo po toj mjenici. Uvijek se preuzima u korist određenog regresnog dužnika ("u njegovu čast") radi zaštite od regresa. Do intervencije dolazi onda kada imalac mjenice može zahtijevati regres uslijed neakceptiranja ili neisplate mjenice.
- Intervenijenta može odrediti trasant, indosant ili avalist upisom na mjenici ili da određeno lice, po svojoj volji, prihvati intervenciju. U ulozi intervenijenta može biti svako lice koje ima pasivnu mjeničnopravnu sposobnost. To može biti treće lice (izvan kruga lica na mjenici) ili lice koje je već dužnik po toj mjenici. Može biti čak i trasat koji je odbio redovan akcept. U ulozi intervenijenta ne može se pojaviti akceptant.
- Intervenirati se može za svakog regresnog dužnika, u njegovu čast. Pravna dejstva intervencije su relativnog karaktera jer se njome ne otklanja regres prema svim dužnicima. Otklanja se samo prema honoratu i njegovim povjeriocima, licima čiji se potpisi na mjenici nalaze poslije potpisa honorata. Mogućnost regresa se, dakle, ne otklanja prema honoratovim prethodnicima.
- Dva su osnovna kriterija za razlikovanje intervencije: prvi, način na koji dolazi do intervencije i drugi, razlog intervencije. U prvom slučaju razlikuje se pozivna i spontana intervencija, a u drugom intervencija zbog neakceptiranja i intervencija zbog neisplate.

- **9.1. Pozivna i spontana intervencija**

- Pozivna intervencija ili adresa po potrebi, odnosno adresa u nuždi, postoji onda kada trasant, indosant ili avalist odredi lice koje će intervenisati za slučaj neakceptiranja ili neisplate mjenice ili za oba slučaja. Obično se određuje upisom izjave: “U slučaju potrebe obratiti se N.N” ili “Obratiti se N.N”. Poziv (naredba) upisana je u mjeničnu ispravu. Ako se ispune uslovi za regres, imalac mjenice dužan je da se obrati licu naznačenom za intervenciju (adresatu) koje postaje intervenijent kada prihvati poziv.
- Do spontane intervencije dolazi kada treće lice (van lica u mjenici) ili ma koji potpisnik na mjenici (osim akceptanta) bez poziva (naredbe), po svojoj volji (sua sponte), spontano interveniše (ZM, čl. 56, st. 2). I spontana intervencija može biti za neakceptiranje ili za neisplatu. Za razliku od pozivne intervencije, imalac mjenice može odbiti akcept kod spontane intervencije jer ne želi spontanog intervenijenta kao dužnika. Međutim, on ne može odbiti isplatu potpunu ili djelimičnu putem spontane intervencije.

- **9.2. Intervencija zbog neakceptiranja i intervencija zbog neisplate**
- Do intervencije zbog neakceptiranja može doći na osnovu pozivne ili spontane intervencije (po pozivu ili spontano). Primjenjuje se samo u slučajevima ako bi došlo do vršenja regresa prije dospelosti. Već je rečeno da do regresa prije dospelosti može doći ako je trasat odbio akcept (potpuno ili djelimično) ili usljed otvaranja stečaja, obustave plaćanja i dr. Dakle, kako zakon kaže, “kad god je prije dospelosti mjenice njen imalac ovlašten na regres po mjenici koja se može podnijeti na akceptiranje” (ZM, čl. 57). Akceptiranje intervencijom ne dolazi u obzir kada je trasant svojom naredbom zabranio podnošenje mjenice na akcept.
- Ako nastanu okolnosti za regres prije dospelosti mjenice, imalac mjenice obraća se pozivnom intervenijentu radi akceptiranja (potpunog iznosa mjenice ili neakceptiranog dijela od trasata). Pravne posljedice propuštanja jesu: imalac mjenice neće moći ostvariti regres prema licu označenom za intervenciju, niti prema njegovim sljednicima. Akceptiranje spontanom intervencijom povjerilac može odbiti, a ako prihvati, spontani intervenijent odgovara kao i njegov honorat.

- Intervenijent na mjenici upisuje izjavu o akceptu, za koga akceptira (ko je honorat) i potpisuje mjenicu ("Akceptiram u korist N.N." i potpis). Ako nije označen honorat, važi zakonska pretpostavka da je to trasant (ZM, čl. 58). Vrijedi istaći neke napomene: sam potpis intervenijenta na licu mjenice, ma gdje bio stavljen, ako intervenijent nije trasat ili trasant, ima pravno značenje avala; ako se potpis nalazi na poleđini mjenice, ima značenje bjanko indosamenta; ako trasat interveniše pa stavi svoj potpis na lice mjenice bez odgovarajuće izjave o intervenciji, onda takvim potpisom on postaje akceptant, iako to možda ne želi.
- Akceptiranjem mjenice intervenijent ne postaje glavni mjenični dužnik. Njegov pravni položaj se razlikuje bitno od položaja akceptanta kod redovnog akcepta. Intervenijent koji akceptira mjenicu (intervenijent-akceptant) odgovara isto kao i njegov honorat. Odgovara prema imaocu mjenice i prema indosantima čiji potpisi na mjenici dolaze iza potpista honorata. Dakle, odgovara onako i onoliko kako i koliko odgovara njegov honorat.
- Intervencija zbog neisplate, takođe, ima svrhu da otkloni regres. To je pravna radnja kojom neko, pozvan ili spontano, isplaćuje mjenicu za čast (u korist) određenog regresnog dužnika (honorata) u slučaju kad imalac mjenice stekne pravo da zahtijeva isplatu mjenične svote od regresnih dužnika. Isplata intervencijom može se vršiti u svim slučajevima kada je moguć regres, bilo o dospelosti (glavni dužnik odbio isplatu) ili prije dospelosti (materijalnopravni razlozi za regres prije dospelosti).
- Kada glavni mjenični dužnik odbije isplatu, imalac mjenice mora se obratiti pozivnom intervenijentu (adresatu u nuždi) prije regresnih dužnika. Tek kada ga i adresat u nuždi odbije, pošto podigne protest, može se obratiti regresnim dužnicima. Ako propusti da podnese mjenicu na isplatu pozivnom intervenijentu, imalac mjenice gubi pravo naplate od dužnika koji je naznačio intervenijenta ili za koga je mjenica akceptirana intervencijom (honorata), kao i prema dužnicima čiji potpisi slijede iza potpisa honorata.

- Isplata intervencijom obuhvata cjelokupan iznos koji bi, inače, imao platiti honorat, a to može biti potpuni ili djelimični iznos mjenice. Imalac mjenice je dužan primiti taj iznos jer se time smanjuje obaveza honorata i ostalih dužnika kao i troškovi. Kada bi odbio isplatu intervencijom, izgubio bi pravo regresa prema svim mjeničnim dužnicima koje bi isplata intervencijom oslobodila obaveze (ZM, čl. 62). U slučaju da isplatu ponudi više intervenijenata, imalac mjenice je dužan prihvatiti isplatu onoga intervenijenta koja oslobađa najviše dužnika. Intervenijent koji postupi drugačije, a znao je za to, gubi pravo regresa od onih koji bi bili oslobođeni da je prihvaćena najpovoljnija intervencija.
- Imalac mjenice je dužan potvrditi na mjenici isplatu intervencijom, naznačiti honorata i mjenicu predati intervenijentu-placu. Ako se ne naznači honorat, zakonska je pretpostavka da je to izvršeno za čast trasanta (ZM, čl. 63).
- Intervenijent-platac stiče prava koja ima njegov honorat i prema honoratovim prethodnicima. Intervenijent ne može mjenicu dalje indosirati. Intervenijent svoja prava ostvaruje samostalno i neposredno. On ne stupa na mjesto honorata pa se prema njemu ne mogu isticati prigovori koji bi se mogli stavljati njegovom honoratu.

- **10. Umnožavanje i prepisi mjenice**

- Mjenica se može umnožavati s namjerom da novi primjerci imaju osobine trgovačkih efekata, da budu hartije od vrijednosti, a može i za to da posluže kao prepis u druge svrhe kao i svaki drugi prepis.
- Mjenica može biti izdata u više primjeraka od kojih je svaki jednak sa prvim primjerkom. Ti se ostali primjerci nazivaju drugim, trećim (duplikat, triplikat). Svaki od njih je izvornik (original) i nosi svoj tekući broj. Oznaku tekućeg broja svakog takvog primjerka može staviti samo trasant. Ako se oznaka ne bi stavila, svaki bi se primjerak smatrao posebnom mjenicom (ZM, čl. 65). (“Po viđenju platite za ovu prvu mjenicu...”, “...za ovu drugu mjenicu...”).
- Više primjeraka jedne mjenice izdaje se da bi se povjerilac osigurao za slučaj gubitka mjenice. Nerijetko se dešava da remitent ili koji drugi imalac mjenice, kad ne živi u istom mjestu u kome i trasat, šalje mjenicu na akcept poštom. Tada se mjenica izdaje u više primjeraka i jedan se šalje na akcept, a ostali se indosiranjem prenose i tako imalac može brže doći do potrebnog novca.
- Izdavanje više primjeraka može se spriječiti unošenjem solo klauzule (“... platite za ovu solo mjenicu...”, “...platite za ovu jedinu mjenicu...”).
- Nove primjerke trasirane mjenice može izdati samo trasant. Izdavanje novih primjeraka može zahtijevati svaki njen imalac, ako nije naznačeno da je ta mjenica trasirana samo u jednom primjerku. Kad traži novi primjerak mjenice, imalac treba da se obrati svom neposrednom prethodniku, ovaj svome, i tako redom po nizu indosamenata, dok zahtjev ne stigne do trasanta. Duplikat odnosno drugi primjerak vraća se istim putem natrag od jednog indosanta do drugog i svaki od njih stavlja svoj potpis na taj primjerak, dok mjenica ne stigne do onoga ko je tražio novi primjerak. Imalac mjenice nije dužan davati objašnjenje zašto zahtijeva nove primjerke mjenice.

- Pošto izdavanjem novih primjeraka nije izdata nova mjenica, nego svi ti primjerci sačinjavaju jednu obavezu, to se isplatom jednog primjerka gasi obaveza i potpisnici se oslobađaju obaveze po svim ostalim primjercima, pa ma i ne bilo navedeno da se isplatom jednog primjerka gasi i ostali. Izuzetno, ako je na mjenici napisana kasatorna klauzula, onda se može isplatiti samo po tom primjerku (“...platite za ovu prvu mjenicu, a ne za ostale...”).
- Ako je trasat akceptirao više primjeraka, obavezan je po svakom primjerku na kome ima njegov potpis. Tada se isplatom jednog primjerka ne gasi ostali primjerci koje je akceptirao.
- Svaki indosant može svoj primjerak prenositi na razna lica i odgovoran je, sa svojim daljim indosantima solidarno, po svim primjercima koje je potpisao. Zato prilikom regresne naplate treba da traži da mu se ti primjerci vrate.
- Kad jedan primjerak bude poslat na akceptiranje, mora se to naznačiti na svim ostalim primjercima i upisati ime onoga kod koga se nalazi taj primjerak (depozitara). Depozitar je dužan čuvati akceptirani primjerak i predati ga ovlaštenom licu, imaocu duplikata, kad ga zatraži (ZM, čl. 67). Ako bi predaju odbio, imalac duplikata podiže protest (perkvizicioni protest).
- Svaki imalac mjenice ima pravo sačiniti prepis mjenice, kopiju (ZM, čl. 68). Prepisivanje je pravo svakog imaoca i zato ne mora tražiti da to učini trasant. Prepis se može indosirati i avalirati na isti način i sa istim pravnim dejstvom kao da se to čini sa originalom. Prepis se, međutim, ne može podnositi na akcept.

- Prepis mora sadržavati sve što sadrži original mjenice. Mora biti vjeran originalu sa svim indosamentima, klauzulama i naznačenjem potpisa. Mora se naznačiti gdje se prepis završava, da bi se znalo, ako bi se prepis indosirao ili avalirao, odakle počinje originalni tekst na prepisu. Obično se napiše: “dovde prepis” ili “odavde original”. U prepisu se mora naznačiti da je to prepis i kod koga se nalazi original mjenice. Ako nema naznake kod koga je original, prepis gubi snagu mjeničnopravne isprave, te imalac nema pravo regresa na osnovu njega, niti ga može indosirati (ZM, čl. 69, st. 3).
- Od ovoga mjeničnog prepisa koji služi kao trgovački efekat treba razlikovati obični prepis mjenice, koji se sačinjava kao za svaku drugu ispravu i kojim se samo utvrđuje da postoji takva mjenica.

- **11. Obezbjedenje mjeničnog potraživanja (pravo zaloga i pridržaja)**
- Kao sredstva za obezbjeđenje mjeničnog potraživanja, pored ličnih mjeničnih garancija (aval, intervencija i žiro), služe zaloga i pridržaj. Mjenični povjerilac koji ima založno pravo na osnovu mjenice kao i korisnik prava pridržaja imaju određene privilegije u poređenju s istim nosiocima tih prava po građanskom pravu.
- Mjenični založni povjerilac može tražiti od zalogodavca još i pismenu izjavu o zalaganju, odnosno o zasnivanju založnog prava na datoj stvari, tražbini ili mjenici. Kad dobije takvu izjavu, onda je u privilegovanom položaju. Ako dužnik na vrijeme ne isplati mjenicu, povjerilac može od suda tražiti javnu prodaju zaloge bez tužbe i bez saslušanja zalogodavca. Tražbinu ili mjenicu može sam naplatiti i bez posredovanja suda, a založne tražbine može zadržati (ZM, čl. 88). Ako se zalogoprimec samo djelimično namirio, mora zabilježiti na mjenici.
- Da bi osigurao svoje potraživanje, mjenični povjerilac može, iako nema založnog prava, zadržati dužnikov novac, hartije od vrijednosti, dokaze o tražbinama i pokretne stvari, koji su zakonitim putem došli u njegove ruke. Ne traži se, kao u građanskom pravu, da su ti predmeti došli u ruke povjeriocu povodom nekog posla koji ima veze s njegovim potraživanjem (koneksitet).

- Razlikuju se dvije vrste pridržaja: o dospelosti mjenice, koji neki nazivaju redovnim pridržajem, i prije dospelosti mjenice - kvalifikovani pridržaj. Po pravilu, pravo pridržaja nad dužnikovim novcem, pokretnostima i hartijama od vrijednosti stiče se kad imalac mjenice stekne pravo na tužbu protiv mjeničnog dužnika - redovni pridržaj. Imalac mjenice može se poslužiti pravom pridržaja i prije nego što mu je tražbina dospjela, ako je dužnik pao pod stečaj, ili ako je izvršenje novčanog duga iz njegove imovine ostalo bezuspješno ili je kao trgovac obustavio plaćanje - kvalifikovana retencija (ZM, čl. 88-91).

- **IV OSTALE MJENIČNE RADNJE (MJENIČNI ZAHTJEVI)**

- **1. Amortizacija mjenice**

- Amortizacija je vanparnični sudski postupak u kome se nestala mjenica (ukradena, izgorjela ili na ma koji način nestala) oglašava nevažećom (amortizovanom). Svrha amortizacije mjenice jeste ublažavanje strogog načela inkorporacije, bez pismene isprave ne mogu se ostvarivati i prenositi prava. Štiti se povjerilac koji bi zato što ne posjeduje mjeničnu ispravu, bez svoje krivice, bio lišen ostvarivanja prava iz mjenice. Naprosto, zato što nema mjenicu u svojim rukama.
- Specijalna procesna pravila o amortizaciji mjenice sadržana su u Zakonu o mjenici, a opšta u Zakonu o vanparničnom postupku. Postupak je kao i kod ostalih hartija od vrijednosti. Imalac nestale mjenice podnosi prijedlog sudu uz prezentiranje odgovarajućih dokaza. Ako sud nađe da su podneseni podaci dovoljni, putem oglasa u Službenom listu BiH poziva lice koje drži mjenicu u rukama da je podnese sudu. Ukoliko se niko ne pojavi i ne predoči mjenicu u određenom roku, sud oglašava mjenicu nevažećom. O tome se obavještavaju svi zainteresovani. Povjerilac može svoje potraživanje ostvariti po osnovu sudske odluke o amortizaciji mjenice (ZM, čl. 94). Sudska odluka zamjenjuje mjeničnu ispravu. Ako se u roku, koji je odredio sud, pojavi neko lice, mogu nastati, u osnovi, dvije situacije: prva, da to lice preda sudu mjenicu i tada se postupak amortizacije obustavlja i druga, kada lice odbije da preda mjenicu, što uslovljava prekid amortizacionog postupka. Povjerilac se upućuje na parnični postupak da u tom postupku dokaže vlasništvo mjenice (vlasnička, revindikaciona tužba).

• **2. Mjениčne tužbe i prigovori**

- Svoje zahtjeve iz mjenice (mjениčnopravne zahtjeve) imalac mjenice može ostvariti putem tužbe (mjениčne tužbe) u parničnom postupku (mjениčna parnica). Mjениčni zahtjevi su svi oni koji neposredno proizlaze iz same mjenice, a mogu biti upravljani prema akceptantu, trasantu, indosantima, avalistima, intervenijentu, trasantu kod solo mjenice. Prije podizanja mjениčne tužbe potrebno je blagovremeno podizanje protesta.
- Postoje dvije vrste mjениčnih tužbi: redovna i regresna. Redovna mjениčna tužba podnosi se protiv glavnog mjениčnog dužnika, a regresna protiv regresnih dužnika po mjenici.
- Mjениčni promet zahtijeva što bržu i lakšu cirkulaciju mjenice. Radi toga je data naročita pravna zaštita imaocu mjenice jer su ograničeni prigovori koji se mogu isticati. Pravilo je, da se imaocu mjenice ne mogu isticati prigovori koji bi se zasnivali na odnosima mjениčnog dužnika i nekog ranijeg imaoca mjenice, a koji se ne vide iz mjениčne isprave. Zaštita se daje isključivo savjesnom imaocu mjenice.
- U mjениčnom pravu mogu se isticati prigovori:
 - a) Koji se zasnivaju na ličnom odnosu dužnika sa povjericem koji postavlja mjениčni zahtjev;
 - b) Koji se ne zasnivaju na ličnom odnosu dužnika i povjerioca, nego na mjениčnoj ispravi, dakle, objektivni prigovori. Može ih isticati svaki mjениčni dužnik svakom mjениčnom povjericu, za razliku od prvih, koje može postavljati samo određeni dužnik;
 - c) Koji proističu iz ličnog odnosa dužnika prema nekom ranijem imaocu mjenice, ako je sadašnji imalac znao ili je morao znati da postoji neka nedopuštena radnja povodom koje dužnik može staviti prigovor. Radi se, znači, o nesavjesnosti imaoca mjenice.

- **3. Neosnovano obogaćenje i drugi zahtjevi (zahtjevi građanskopravne prirode)**
- U vezi sa mjeničnim poslom mogu proisteći određeni zahtjevi koji nemaju isključivo osnova u mjenici, nego se zasnivaju i na nekim drugim činjenicama. Za njihovo ostvarivanje ne važe pravila mjeničnog prava, jer su građanskopravne prirode, pa se podiže neka od tužbi poznatih u građanskom pravu.
- Slučajevi kada se može podići građanskopravna tužba radi ostvarivanja zahtjeva nastalog u vezi sa mjeničnom poslom su ovi: ostvarivanje zahtjeva iz osnova neopravdanog obogaćenja, zahtjev iz osnova prouzrokovanja šteta uslijed propuštene notifikacije, zahtjev akceptanta radi pokrića protiv trasanta kada je isplatio mjenicu, zahtjev vlasnika mjenice protiv posjednika mjenice (revindikacioni zahtjev).
- Neosnovano obogaćenje obrađuje Zakon o mjenici (čl. 87).
- Da bi mjenicu mogao naplatiti, potrebno je da je njen imalac na vrijeme podnese trasatu na akcept i akceptantu na isplatu, pa ako bude odbijen, da na vrijeme podigne kod suda protest. Ako imalac mjenice ne izvrši potrebne radnje na vrijeme, gubi pravo da traži da mu se obaveza iz mjenice izvrši po postupku za ostvarenje mjeničnog potraživanja. Isto je pravno dejstvo i u slučaju zastarjelosti: gase se mjeničnopravni zahtjevi. Mjenično pravo zasnovano je na načelima strogosti i formalizma.
- Načelo strogosti, ipak, ublaženo je usvajanjem instituta neosnovanog obogaćenja. U slučaju propuštanja preduzimanja zakonom propisanih radnji i u slučaju proteka roka zastarjelosti, zbog čega se mjenična tražbina gasi, može se podići tužba za naplatu protiv nekih lica koja su bila u mjeničnom odnosu, ako su iz tog odnosa stekla neosnovano neku imovinsku korist. U Zakonu o mjenici stoji: "Trasant, akceptant i indosant čije su se mjenične obaveze ugasile uslijed zastarjelosti ili uslijed toga što su propuštene radnje propisane radi održavanja mjeničnih prava, odgovaraju imaocu mjenice, ako su se na njegovu štetu neopravdano obogatili. Ostali mjenični obveznici oslobađaju se ove mjenične odgovornosti" (ZM, čl. 87). Smatra se da su se neosnovano obogatili, jer su dobili neku imovinsku korist, primili vrijednost bez davanja protuvrijednosti. Potraživanje kod neosnovanog obogaćenja zastarijeva za tri godine, a u svemu ostalom primjenjuju se pravila Zakona o obligacionim odnosima.

- **V VRSTE MJENICA**

- **1. Kriteriji podjele**

- Postoji više vrsta mjenica zavisno od toga šta se uzima kao kriterij podjele. Izdavanje mjenica u različitim varijantama jasno pokazuje njenu poslovnu (trgovačku) moć jer može da zadovolji širok krug poslovnih zahtjeva.
- Osnovna ili tradicionalna podjela mjenice jeste prema tome ko plaća mjeničnu svotu (obavezu), odnosno da li je mjenica bezuslovno obećanje ili bezuslovan nalog. U tom smislu, postoji trasirana (vučena) mjenica o kojoj je do sada govoreno i vlastita (sopstvena, solo) mjenica. Trasirana mjenica može imati nekoliko podvrsta: redovna trasirana mjenica, trasirana mjenica po sopstvenoj naredbi i trasirana vlastita mjenica.
- Prema trgovačkom poslu kod koga se primjenjuje i funkciji koju zadovoljava, mjenica može biti: poslovna (robna ili trgovačka) i finansijska mjenica sa različitim podvrstama. U toj ulozi može se pojaviti trasirana i vlastita mjenica.
- Prema formi i sadržini, mjenične isprave u momentu izdavanja razlikuju se: potpuna mjenica, koja u momentu izdavanja sadrži sve bitne sastojke, i bjanko (blanko) mjenica.
- Poslovna praksa poznaje i druge vrste mjenica koje su moguće zahvaljujući elastičnosti i pravnom karakteru mjenice te pravilima mjeničnog prava uopšte.

- **2. Vlastita (sopstvena, solo) mjenica**

- Vlastita mjenica je hartija od vrijednosti koju izdaje određeno lice i bezuslovno obećava da će o dospelosti isplatiti mjeničnu svotu licu naznačenom u mjenici (remitentu). Kod sopstvene mjenice, za razliku od trasirane, nema naredbe trećem licu (trasatu), nego postoji obećanje samog izdavaoca da će on izvršiti mjeničnu obavezu.
- Bitni sastojci sopstvene mjenice su isti kao i kod trasirane, osim što nema trasata, jer po prirodi vlastite mjenice ne može ga ni biti. To je jednostrana izjava volje koja se sastoji u bezuslovnom obećanju izvršenja obaveze od strane izdavaoca mjenične isprave. Kod ove mjenice, takođe, postoje bitni pretpostavljeni sastojci, a tiču se dospelosti, mjesta izdanja i mjesta plaćanja. Pitanje dospelosti i mjesta izdanja rješava se po istim pravilima kao i kod trasirane mjenice. Što se tiče mjesta plaćanja koje je izostavljeno, pretpostavlja se da je to mjesto koje je označeno kao mjesto izdanja, odnosno sjedište izdavaoca, pošto nema trasata (ZM, čl. 4, st. 3).

- U pogledu značaja, značenja i dejstva pojedinih mjeničnih sastojaka kod sopstvene mjenice, važi sve što je rečeno o tome za trasiranu mjenicu, ukoliko se, razumljivo, ne protivi prirodi vlastite mjenice. Zakon o mjenici, u odredbama o sopstvenoj mjenici, daje samo njene bitne i pretpostavljene sastojke, a zatim nabraja članove zakona koji se odnose na trasiranu mjenicu, i naređuje da se imaju primjenjivati na sopstvenu mjenicu. Kad se zna da u vlastitoj mjenici nema trasata ni akceptanta i da je odgovornost izdavaoca ista kao i odgovornost akceptanta trasirane mjenice, onda je primjena odgovarajućih odredaba o trasiranoj mjenici na sopstvenu mjenicu laka. Glavni dužnik je njen izdavalac, pa gdje se govori o akceptantu kao glavnom dužniku trasirane mjenice, u vlastitoj mjenici se to odnosi na njenog izdavaoca.
- Trasirana mjenica se može svesti na sopstvenu i da tako posluži istoj svrsi kojoj služi sopstvena. Naime, elementi trasirane mjenice se mogu tako kombinovati da ona prima razne funkcije, pa i funkciju sopstvene mjenice. To je slučaj kad trasant označi samog sebe za trasata (trasirana mjenica vučena na sebe). Izdavalac izdaje naredbu samom sebi da isplati mjeničnu svotu i kad tu naredbu prihvati (akceptom), a jasno je da je prihvata čim je mjenicu izdao, ta mjenica praktično postaje vlastita mjenica, iako je po formi trasirana.

- **3. Bjanko (blanko) mjenica**

- Izdavanje bjanko mjenice je u skladu sa teorijom omisije (propuštanja). To je mjenica koja se izdaje i pušta u promet, a da nema sve bitne sastojke. Na mjeničnoj ispravi (blanketu) neka su mjesta nepopunjena, prazna (bijela, blanko). Stariji teoretičari je nazivaju bjelicom. Bjanko mjenica je nepotpuna mjenica, ali privremeno nepotpuna. Prazna mjesta popuniće se kasnije, a najdocnije kad se prezentira na isplatu. Prema teoriji omisije, svako savjesno treće lice, kao imalac mjenice, ovlašteno je da popuni (upiše) odgovarajuće elemente. Po pravilu, izdavalac bjanko mjenice i primalac te nepopunjene isprave već su nešto ugovorili, postoji ugovor koji je van mjeničnog posla, pa će on ili savjesno treće lice u čijim se rukama kasnije nađe mjenica ispuniti (upisati) potrebne elemente saglasno tom ugovoru (saglasno npr. ugovoru o potrošačkom kreditu).
- U momentu izdavanja bjanko mjenica može da sadrži samo potpis trasanta ili ne mora ni njegov, nego potpis akceptanta (bjanko akcept). Slijedeći načelo mjenične strogosti i formalizma, bjanko mjenica, u suštini, nije punovažna mjenica jer se ne može nepopunjena naplatiti. Ona predstavlja buduću mjenicu koja će postati punovažna kada se popuni zakonom predviđenim sastojcima.
- U savremenom kreditnom i uopšte mjeničnom prometu prevladava tip blanko mjenice. Akceptant samo potpisuje mjenicu i na taj način se obavezuje da će isplatiti mjeničnu svotu svakome u čijim se rukama nađe mjenica.

- Najčešće se u blanko mjenici ispušta svota i dospelost. Izostavljanje ova dva elementa razlog je u preduzetom poslu u kome se mjenica daje kao osiguranje za neko buduće potraživanje (npr. kod potraživanja iz konto korenta, kad stranke još ne znaju koliko će biti potraživanje, a ne znaju ni kad će tražbina biti aktuelna, odnosno kada će vršiti međusobni obračun). Stoga im najbolje odgovara da ta dva elementa mjenice izostave. Kad dođe do obračuna, popuniće i te elemente, unijeće iznos ostatka obaveza sa dospelošću na dan kad treba dug likvidirati.
- Blanko mjenica se izdaje i tako što se na mjenični blanket stave dva ili tri potpisa. Ti se potpisi raspoređuju tako da im se odrede uloge neophodne za punovažnost mjenice. Imalac mjenice iza riječi “po naredbi” ispisuje svoje ime i postaje remitent. Jednog ili dvojicu potpisnika odredi za trasate, odnosno za akceptante. Preostalog ili preostale označi za trasante ili jednog za trasanta, a drugog za avalistu.

- **4. Poslovna (trgovačka, robna) mjenica**

- Koristi se kod jednokratnih kratkoročnih poslovnih odnosa (dugovanja i potraživanja) iz ugovora robnog prometa. Ekonomski cilj poslovne (robne) mjenice jeste izvršenje protučinidbe druge ugovorne strane (plaćanje kupoprodajne cijene, plaćanje izvršenih usluga). Mjениčni iznos, u suštini, obuhvata cijenu koju kupac iz ugovora o prodaji treba da plati ili korisnik usluga za izvršene usluge iz nekog ugovora. Određenim ugovorom (o prodaji, uslugama) zasnovan je građanskopravni odnos te je nastalo potraživanje i obaveza. Jedna ugovorna strana je izvršila svoju obavezu (isporučila robu, izvršila uslugu) ili će to učiniti, ali radi obezbjeđenja svoga potraživanja prima robnu mjenicu, odmah akceptiranu. Trasant (prodavac) vuče mjenicu “plativu dva mjeseca uz akcept” na trasata (kupca) koja se prilikom izdavanja akceptira od strane kupca. Obično se kaže da robna mjenica “likvidira”, “isplaćuje sama sebe”, jer je kupac mogao prodati kupljenu robu unutar roka dospelosti mjenice i prikupiti sredstva za plaćanje.
- Izdavanjem poslovne mjenice postiže se više stvari. Najprije, protučinidba iz jednog građanskopravnog (ugovornog) odnosa izvršava se po pravilima strogog i formalnog mjениčnog prava. Zatim, postignuto je obezbjeđenje potraživanja. I napokon, imalac mjenice (povjerilac) može izvršiti eskont mjenice i tako prije doći do potrebnog gotovog kapitala (novca).
- Zbog svojih prednosti i ciljeva koji se postižu poslovna mjenica je podesna kod poslova liferacije, prodaje na poček, poslova “sa odgođenim plaćanjem” i, uopšte, kod poslovnih transakcija kada se ne želi “otvoreno” dati kredit.

- **5. Finansijska mjenica**

- Ovo je generički pojam za sve mjenice koje se izdaju u vezi sa poslovima finansijske prirode, kreditnim odnosima, finansijskim dugovanjima te obezbjeđivanju novčanih potraživanja. Za razliku od poslovnih mjenica koje se koriste za jednokratne kratkoročne poslove, ove mjenice se koriste kod dugoročnijih kreditnih i drugih finansijskih odnosa. Prikazuju se i "drže" kao kratkoročna potraživanja tako što se u određenim vremenskim razmacima (npr. svaka tri mjeseca) vrši prolongacija mjeničnih obaveza.
- Najčešća varijanta finansijske mjenice jeste kreditna mjenica. Ona služi kao pokriće za kredit. Pojavljuje se, najčešće, kao trasirana mjenica na samog sebe (trasant i trasat su isto lice - zajmoprimac). Lice koje traži kredit predaje kreditoru mjenicu vučenu na sebe, odmah akceptiranu, na iznos do visine odobrenog kredita. Kreditna mjenica može se izdati i u bjanko formi (bjanko mjenica). Kad banka otvori nekome kredit u vidu tekućeg računa, zahtijeva od svog dužnika (vlasnika tekućeg računa) da joj položi bjanko mjenicu, uz to i akceptiranu. Iznos može, ali i ne mora biti naznačen. Trasant se može pojaviti kao žirant. Banka redovno daje revers na primljenu mjenicu. Ako vlasnik tekućeg računa likvidira dug na vrijeme, banka vraća bjanko mjenicu, a on banci revers. Ukoliko račun ne likvidira, banka će popuniti mjenicu na iznos preostalog duga i preduzeti odgovarajuće mjeničnopravne radnje za realizaciju svoga zahtjeva.
- Kod kreditne mjenice često se koristi jemstvo (žiro) umjesto avala. Davalac kredita zahtijeva da prvi žirant mjenicu potpiše dva puta. Prvo, na licu mjenice kao trasant, a potom i na poleđini kao bjanko indosant. Ostali žiranti potpisuju se na poleđini. Položaj žiranata nije jednak. U najlošijoj poziciji je prvi žirant, ako isplati mjenicu, njemu odgovara samo akceptant. Ostali žiranti (drugi, treći) imaju mogućnost regresnih prava prema prvom žirantu, odnosno svojim prethodnicima, kao i prema akceptantu. Žiro se svjesno koristi umjesto avala (banka-kreditor zahtijeva takvo potpisivanje). Razlog leži u činjenici što je obaveza žiranata samostalna, dok kod avala njegova obaveza može biti ništavna ako je iz formalnih razloga (na mjenici) ništavna obaveza njegovog honorata.

- **6. Cirkulaciona mjenica**

- Cirkulaciona mjenica se koristi kao instrument plaćanja. Licu koje položi određenu svotu novca kod banke izdaje banka akceptiranu mjenicu na taj iznos ili više mjenica do tog iznosa. Prema svojim potrebama, imalac mjenice ili mjenica iste podnosi na isplatu ili na eskont. Ova vrsta mjenice više se koristi u međunarodnim plaćanjima.

- **7. Komisiona mjenica**

- Komisiona mjenica postoji onda kada se izdaje (trasira) za račun trećeg lica (ZM, čl. 5, st. 3). Kod komisione mjenice trasant je komisionar koji vuče mjenicu za račun svoga poslovnog partnera (komitenta). Trasant, kao komisionar, radi u svoje ime, a za račun komitenta koji ostaje izvan mjeničnog odnosa pošto njegovog potpisa nema u lancu mjeničnih potpisnika. U komisionoj mjenici, trasant (komisionar) naglašava trasatu klauzulom o pokriću da se trasat za pokriće ne obraća njemu nego licu za čiji račun je mjenicu izdao. U mjenici se taj odnos može vidjeti iz klauzule o pokriću: "...i stavite na račun N.N.". Koristi se često kod isplate kupoprodajne cijene iz ugovora o prodaji: trasant (prodavac) vuče mjenicu na trasata (kupčevu banku) stavljajući na mjeničnoj ispravi klauzulu da za isplaćenu mjeničnu svotu trasat, odnosno akceptant (kupčeva banka), tereti račun kupca, a ne trasanta (prodavca). Tu je suština izjave "stavite na račun" (zadužite). Banka treba da tereti (zaduži) račun svog komitenta. Ako komitent ne položi pokriće, trasant će biti odgovoran trasatu (akceptantu). Za izdavanje komisione mjenice potrebno je prethodno da postoje ugovori o tome: prodavac - kupac, kao i ugovor banka - njen komitent (kupac).
- Komisiona mjenica se često pojavljuje u formi dokumentarne trate mjenice koja se koristi u domaćem i međunarodnom prometu. Ovdje je povezano nekoliko pravnih odnosa. Banka odobrava kredit određenom licu koje će iz toga kredita platiti kupoprodajnu cijenu iz ugovora o prodaji, ali putem mjenice uz prezentaciju odgovarajućih dokumenata. Trasant (prodavac) vuče mjenicu u iznosu kupoprodajne cijene na trasata (kupčevu banku). Banka će mjenicu akceptirati ako trasant (prodavac) preda njoj određena dokumenta iz ugovora o prodaji (konosman, račun, uvjerenje o porijeklu robe, carinsku deklaraciju i dr.). Da bi se izvršio akcept mjenici treba priložiti dokumenta. Banka je osigurana za iznos kredita pošto posjeduje konosman (hartiju od vrijednosti koja daje pravo raspolaganja robom). I druga dokumenta mogu poslužiti kao obezbjeđenje (negocijabilni tovarni list u željezničkom ili drumskom transportu).

- **8. Mjenice kod kojih se jedno lice pojavljuje u više uloga**
- a) Trasirana mjenica po vlastitoj (sopstvenoj) naredbi. Kod ove mjenice jedno (isto) lice je trasant i remitent (ZM, čl. 5). Mjenica je snabdjevena odgovarajućom klauzulom (“platite na mene” ili “platite po mojoj vlastitoj naredbi”). Koristi se kod izvršenja obaveza iz ugovora. Uz prethodni dogovor: trasant (podavac) vuče mjenicu na trasata (kupca) u korist remitenta (prodavca), na iznos fakturne cijene iz ugovora. Upotrebljava se i u kreditnim odnosima: trasant (banka kreditor) vuče mjenicu na trasata (zajmoprimca, dužnika) označavajući sebe za remitenta (banka kreditor).
- b) Trasirana vlastita (sopstvena) mjenica. Isto lice se pojavljuje u ulozi trasanta i trasata jer mjenicu vuče na samog sebe (ZM, čl. 5). U suštini, ovdje dužnik vuče mjenicu na samog sebe u korist povjerioca (banke).
- c) Trasirana vlastita (sopstvena) mjenica po vlastitoj (sopstvenoj) naredbi. Kod ovih mjenica isto lice je trasant, trasat i remitent. Mada su moguće, veoma rijetko se pojavljuje u praksi.
- Postoje i druge vrste mjenica. Na odgovarajućim mjestima bilo je govora o domiciliranoj mjenici, rekta mjenici, povratnoj mjenici i prejudiciranoj mjenici.

- **VI ZASTARJELOST I PRESTANAK MJENIČNIH PRAVA I OBAVEZA**

- **1. Zastarjelost**

- Zakon je odredio koje se radnje i u kojim rokovima moraju preduzeti da bi se sačuvala mjenična prava. Propuštanjem se gube regresna prava. U mjeničnoj obavezi ostaje tada samo glavni mjenični dužnik i mjenica se od njega može naplatiti mjeničnopravnim putem, dok ne nastupi zastarjelost. Rok zastare određen je prema tome ko je dužnik.
- a) Zahtjevi protiv akceptanta zastarijevaju za tri godine računajući od dana dospelosti mjenice (ZM, čl. 80). Poslije tog roka ostaje akceptant obavezan, po građanskom pravu, na naknadu štete još kroz tri godine, ako se iz tog posla neopravdano obogatio. Može zastarjeti i pravo na potraživanje isplate, iako su preduzete potrebne radnje (protest), ali se nije dalje išlo pa nije tražena naplata.
- b) Mjeničnopravni zahtjevi imaooca mjenice prema trasantu i indosantima zastarijevaju za godinu dana od podignutog protesta. Ako je unesena klauzula “bez troškova” zastarjelost se računa po dospelosti.
- c) Mjeničnopravni zahtjevi indosanata jednih prema drugima, kao i indosanata prema trasantu zastarjevaju za šest mjeseci od dana kad je indosant mjenicu iskupio, odnosno od tužbe, ako je bila podignuta za naplatu mjenice (ZM, čl. 80, st. 3).
- d) Za avalistu važi pravilo da je njegova odgovornost jednaka odgovornosti onoga za koga je avalirao. Rok zastarjelosti je, znači, onoliki koliki je i za lice za koje je avalirao.
- Zastarjelost se može prekinuti i obustaviti (zastoj) slično kao i kod građanskopravnog potraživanja (ZM, čl. 80-86). Sud nije dužan da vodi računa o zastarjelosti po službenoj dužnosti.

- **2. Prestanak mjeničnih prava i obaveza**
- Mjenična prava i obaveze mogu prestati na jedan od načina na koji se, inače, gase obligacije, odnosno obaveze iz hartija od vrijednosti:
- a) Isplata mjenice. Sva prava i obaveze iz mjenice se gase kad glavni dužnik (akceptant, trasant neakceptirane mjenice ili izdavalac solo mjenice) isplati mjeničnu svotu ili mu na drugi način dođe poslije dospelosti. Ako se to desi prije dospelosti, obaveza se ne gasi, pa on mjenicu može indosirati.
- b) Gubitak prava prema određenim dužnicima. Imalac mjenice gubi svoja prava prema indosantima, trasantu i ostalim obveznicima, izuzev akceptanta, ako na vrijeme ne preduzme potrebne radnje: ne podnese na vrijeme mjenicu na akcept ili na viđenje ili na isplatu ili ne podigne protest u slučajevima zakonom predviđenim.

- c) Amortizacija. S obzirom na načelo inkorporacije, mjenična prava i obaveze prestaju kad je mjenična isprava nestala (ukradena, izgubljena, izgorjela i dr) ili je tako uništena da nije sposobna za promet, a nije zatražena i donesena odluka o amortizaciji (rješenje suda).
- d) Poništenje mjenice. Prava i obaveze iz mjenice prestaju kada imalac mjenice namjerno poništi mjenicu upisujući odgovarajuću izjavu na mjeničnoj ispravi ("ne važi" ili "poništava se").
- e) Oproštaj duga. Oproštajem duga gasi se mjenica pod uslovom da je dug oprostjen glavnom dužniku. Oproštajem duga nekom regresnom dužniku prestaje njegova obaveza, kao i obaveza indosanata koji dolaze na mjenici iza regresnog dužnika kome je dug oprostjen. Dužnici čiji su potpisi ispred njegovog ostaju u mjeničnoj obavezi.
- Mjenično pravo poznaje generalni oproštaj duga. To je slučaj kada imalac mjenice svjesno poništi mjenicu ili kada svjesno propusti da preduzme zakonom predviđene radnje kako bi sačuvao prava iz mjenice ("prejudicirana" mjenica).
- f) Kompenzacija. Kompenzacijom se mogu gasiti mjeničnopravna potraživanja za mjeničnopravna, kao i mjeničnopravna za građanskopravna potraživanja. Kada se desi da na isti dan dospijevaju dvije mjenice, sa istim licima u različitim ulogama, a mjenične svote glase na istu valutu, može se vršiti kompenzacija. Ako nisu istog iznosa, za razliku se može izdati nova mjenica ili otvoriti regresni postupak.
- g) Novacija. Dužnik može ugovoriti sa povjeriocem da, umjesto isplate mjenične svote, izvrši drugu činidbu (nešto da ili učini) u vrijednosti mjenične svote, čime se vrši prenov obaveze. Takav prenov bi se morao upisati na mjeničnu ispravu ("umjesto mjenične svote primio robu"), kako bi proizveo puno pravno dejstvo prema imalocu i savjesnom sticatelju mjenice. Kada se novacija vrši sa glavnim dužnikom, povjerilac vraća mjenicu i sklapa poseban ugovor o prenovljenoj obligaciji.
- Tipičan način novacije u mjeničnom pravu jeste prolongacija mjenice. To je slučaj kada se umjesto dotadašnje izdaje nova mjenica sa novim rokom dospjelosti. Stara mjenica se gasi, a prava i obaveze se zasnivaju po novoj.
- h) Konfuzija. U slučaju sjedinjenja svojstva povjerioca i dužnika po istoj mjenici, mjenična obaveza se, po pravilu, ne gasi jer povjerilac tu istu mjenicu može dalje pustiti u cirkulaciju, i po njoj postati opet dužnik. Mjenica se može indosirati na trasata, trasanta, indosanta, pa je ovi mogu dalje indosirati, što je slučaj kod povratnog indosamenta. Konfuzijom obaveza prestaje samo privremeno i to dok konfuzija traje pri jednom licu, što je slučaj i kod ostalih trgovačkih efekata. Pravno dejstvo konfuzije, dakle, nije kao u građanskom pravu. U slučaju konfuzije kod regresnog dužnika, takav imalac mjenice može tražiti isplatu mjenice od glavnog dužnika i od svojih prethodnika. Samo se gasi obaveze dužnika čiji su potpisi na mjenici poslije njegovog potpisa.

Literatura

Trifković, Simić, Trivun:

Poslovno pravo - ugovori, vrijednosni papiri i pravo konkurencije, Ekonomski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2004.godine, str.330-371.